

B. A. L. 3201

Nº 1.

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII

"STEAUȚA"

DIN ȚERA BASARABILOR

DE

G. COȘBUC.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inst de Arte Grafice („AROL GÖBL” S^{SOA} S. I. Rasidexa-Bucuresti

Prețul 15 bani.

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII
CLUJ

❖
DONAȚIUNEA
PROF. ALEX. LAPEDATU

B. A. L. 3201

ITETUL

inderu, membru al Aca-
e.

va Șomănescu, mare
senator.

sier delegat, P. Garbo-
butat, director al Școlii
școlii pentru învățatura

poporului român.

Secretar, Const. Banu, profesor secundar
și inspector școlar.

Membru: Spiru C. Haret, Ministru, profesor

Universitar; Central University Library Cluj

L. Dimitrescu Procop., senator
și Primar al Capitalei;

M. Vlădescu, deputat și profesor
universitar;

Cristu S. Negoescu, prof. secund.;

Dim. Cecropid, institutor, preșe-
dinte al Societ. corpului didactic primar.

Censori: C. Alimăneșteanu, inginer de mine;

Preotul econom Const. Ionescu,
profesor universitar;

Const. Alexandrescu, rev. școlar.

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII
„STEAUA“

Nº 1.

DIN ȚERA BASARABILOR

DE

G. COSBUC.

BCU Cluj Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2009 04510

BUCURESCI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-sor I. ST. RASIDESCU

16, STRADA DÓMNEI, 16

1901.

5.436.

I.

Drept de-asupra locului de unde isvoresce Argeşul, frumosul riū pe lângă care s'aū arătat cele dintâi semne de vieţă ale stăpânirii muntenească, se înalţă pe graniţa Ardélului Negoitul, cel mai înalt munte dintre nesfârşita mulţime de munţi într'ale căror văi locuesce némul românesc. El întrece Buceciū şi Cîahlăul şi cu negurosul său pisc stă ca un uriaş care s'a rădicat în picióre şi se uită de-alungul tuturor ţerilor locuite de Români, ca să vadă rôtă pe lângă sine némul românesc de pretutindenă.

La picióarele lui se 'ntinde ţera lui Negru-Vodă, strimtul şes al Făgăraşului, pe care Oltul îl încinge ca un briū şi par'că-l ţine lipit de picióarele puternicului munte.

De pe vârful acestui munte, când e vremea

limpede și nu e preà mult sóre ca să-și jóce căldura prin zări, ochii netrudiți ai omului străbat îndepărtările spre miadă-nópte peste văile Ardélului mai până la marginile lui. Iar spre răsărit veđi până pe plaiurile Buzéului, și mai departe, spre-adînc până unde bănuesci că'n cęta albăstrie s'ascunde liniștita întindere a Mării-Negre, a lacului cel moldovenesc de odiniórá.

Spre apus veđi țera care-a fost cuib al Dacilor celor rásboinicí, Hațegul, cel plin de ruine de cetățí de-ale strămoșilor noștri, pămîntul pe care a stat Sarmis-Eghetusa lui Decebal.

Acest colț de țeră, apërat de douë părți de munți cu grele trecători și de-oparte cu latul riú al Mureșului, a vęđut odată perind un ném voinic de-odată cu regele lui, și-a vęđut născęndu-se alt ném, vlăstar din tulpina cea fără de mórte a Romei. Par'că și-acum ți-se nălucesc pe dinaintea ochilor crâncene rásboie de-alungul acestei țeri, și veđi răsărind de pretutindení Dacií ceí cu pletele lungi, svircolindu-se ca șerpíi în cuibarul lor când e aprins, încăerare de vitejí cu vitejí, și fum și flacări de cetățí aprinse și vuet de oștirí și tropote de cai și urlete de femeí dace care

s'asvirl cu copii cu tot in apele Cernii și ale Streiului, în sfintele ape ale némului lor care se stingea de pe fața pământului!

Iar dacă-ți întorci ochii spre miadă-di, veți departe-departo o dungă albă ca de oțel, par'că e un fulger care cădând din naltul cerului a rămas înghețat pe locu-î. Iar până acolo veți munții cum scobora și se fac deluri, și se fac coline și se fac în urmă una cu nesfirșitul șes al Țerii-Românesce. Acolo e Dunărea, și pământul până la ea e țera Basarabilor al căror cuib a fost dincolo de Olt până'n munții Severinului. E țera lui Mircea-cel-Mare și a lui Mihaiu, vitezul-vitejilor și dușmanul de morțe al Turcilor, care-a cutreerat țerile ducând spaimă și perire în nepotoliții vrășmași ai numelui românesc și a priceput prin vitejia lui să isbândescă măcar pe scurtă vreme vecinicul nostru vis, să fim c'un singur Domn noi toți câți suntem un singur ném. Adusese la un loc sub al uî stăpânire Ardélul, Muntenia și Moldova, dar prea mult se luptase cu sabia și prea puțin cu mintea, și nefiind destul pe pază ni l-au ucis mișlesce hainii de vrășmași, până n'apucase să-și întărescă domnia.

De aici, de pe Negoitul, când te uîți rôtă, ce de frumusețe a lui Dumnezeu se vede pînă unde pôte străbate puterea ochiului! Păduroșii munți ce se țin uniî de alții și 'n drépta și 'n stînga, cu sate ascunse prin văile lor, și la pólele lor câmpii pretutindenî, udate de riuri cu orașe pe marginile lor, și grăul pe câmpii ca aurul topit și revărsat. Ce de pămînt și ce de lume! Și tot acest pămînt, acéstă nesfirșită întindere de pămînt, e locuit de némul nostru, al Românilor, și tóte riurile acestea sunt riuri românesce, și tóte satele ale nóstre!

Pe-aici au trăit strămoșii noștri. Ei s'aũ luptat să-l apere și să ni-l lase — și iată, aũ avut pentru ce să se lupte — și nepoți de nepoți ai noștri pe-aici vor trăi pînă în véc, de-or sci să-l apere și-o vreà Dumnezeu să le ajute.

Și cu tote că de pe Negoitul să vede așa de mult pămînt românesc, acesta nu e nici a decea parte din cât îl avem noi și pe care locuim de vécuri. Noi, popor cu obârșie în adâncimile vremii, am avut destulă vreme să ne înmulțim ca nisipul mării și să ne 'ntindem în laturi cum bătrânul stejar își întinde frunzișul său acoperind din an în an tot mai mult

pămînt! Și suntem mulți ca iarba câmpului și ca frunza pădurii, și când suntem așa de mulți, de cine să ne fie frică?

Iată, Ardélul, țară largă cât Muntenia, înconjurată de toate părțile de munți, ca o cetate de zidurile ei. Intr'adevăr cetate, de Dumnezeu făcută și par'că anume dată nouă să ne fie adăpost. Ardélul e închis cu multă putere, de toate părțile, și numai pe ici pe colo poți străbate într'insul prin trecătorile primejdioase ale munților pe câte-o vale cu prăpăstii. Rótă împrejurul Ardélului sunt așezate cele șapte țări ale Românilor, ca un șanț negrăit de larg în jurul cetății.

Spre miază-zi e Muntenia care merge din munte până 'n Dunăre și de-alungul până în Mare. La răsărit e Moldova până în Prut, astăzi, dar mai înainte vreme Prutul o tăia drept în două și Moldova ținea înainte încă mai pe-atâta până în riul cel mare al Nistrului. Partea asta e acum sub stăpânirea Rușilor și se chemă cum a chemat-o din gura noastră Basarabia, adecă țera Basarabilor celor eșii de peste Olt.

Spre miază-noapte, de-asupra Moldovei, e

Bucovina, cuibul cel vechi al Moldovenilor, căci la Suceva în Bucovina era scaunul Domnilor și al Mitropoliților din Moldova cea mare de altă dată. Din Suceva s'a războit Ștefan-cel-Mare, fulgerul bătailor, aproape cincideci de ani cu Turcii, cu Leșii, cu Ungurii, cu Tătarii, cu Cazacii, cu Săcuii, și a purtat patru-deci de războie în viața lui și 40 de biserici a făcut după fie-care război câte una. Domn nebirit, care a vrut să așeze țera între neastâmpărate nemuri străine, cât a trăit nu și-a descins sabia de la briu și era de apururi călare. Astăzi țera lui Ștefan, Bucovina, e în stăpânirea Austriacilor care ne-a luat-o cu sila, căci au făcut pe Turci să li-o dea, iar Turcii în prostia lor au dat-o, cu toate că n'aveau nici un drept și s'au apucat să vîdă ce nu era al lor.

Spre Apus de Bucovina e țera Maramureșului, locul de baștină a lui Dragoș și Bogdan Vodă cei ce-au descălecat Moldova. În Maramureș, într'acel colț, apărat de munți, s'au adăpostit Romanii pe vremea urgiei păgânesce ca și în țera Făgărașului și în Banatul Craiovei, și și-au ascuns aici sub spuză cărbunii,

Negru-Vodă

sămînța focului, ca s'o aibă la vreme, precum
 aū avut-o și-aū trecut-o în Moldova ca s'a-
 prindă focul mare.

Dincolo de Maramureș, pe partea despre
 apus a Ardélului e Crișana, numită așa după
 cele trei riuri: Crișul alb, Crișul, negru și Cri-
 șul repede, și merge până în riul cel lat al
 Tisei pe șesul cel mare al țării Unguresci.

Sub Crișana, scoborînd până 'n Dunăre, ve-
 cină cu Oltenia noastră, este țera Timișorei,
 numită astăzi Banatul, alt cuib al Românilor,
 căci apărat cum e de munți și de Dunăre și
 însuși el fiind muntos, a fost tot-deauna adă-
 post al Românilor. Și așa cum e vecin cu
 Gorjul nostru și cu Hațegul din Ardél, și sunt
 toate trei colțuri de țără prin munți, aici a fost
 și cuibul lui Decebal și-acelor mai de târziu
 aduși de Traian, într'acest loc a fost o ade-
 verată și neclintită vatră a Românilor.

Aceste sunt cele opt țări locuite de Ro-
 mâni. Iar asupra vremii și întimplarea a
 făcut că numai Muntenia și Moldova fac o
 stăpânire românească, Regatul României, iar
 cele-lalte sunt în jugul streinilor. Una, Basa-
 rabia, e sub mâna Rușilor; una, Bucovina, sub

a Austriacilor, iar patru, Ardélul, Crişana, Maramureşul şi Banatul sub a Ungurilor. N'a fost tot-deauna aşà, şi dac-o vreà Dumneđeù, n'o să fie până 'n veci !

II.

Orî sub ce stăpânire ar fi ȝerile nóstre, noi suntem un singur ném, cu o singură limbă, cu un singur gând şi-un singur dor. Precum eşite dintr'o tulpină, crengile se deosibesc, aşà şi noi, dacà ne numim Olteni şi Munteni şi Moldoveni, orî Bucovineni şi Ardeleni şi Bănăţeni, şi ne deosebim după port şi după graiù, noi tot un ném suntem: mai multe crengi dar o tulpină, un singur stejar. Acelaş pământ ne ȝine, acelaş vint ne bate, şi când suferè o créngă, suferè întreg stejarul. Dar dacà Dumneđeù vreà şi întimplările aduc cu sine să veştejéscă o créngă orî alta, vor înverði ele din nou, căci tulpina e sănătósă. Să ne iubim numai noi între noi, ca să ne fie némul unit tot-deauna, şi apoi furtunile vrăşmaşilor pot să vie, precum aù venit aşà de cu nemiluita şi pân'acum, că noi nu ne temem

și nu ne clintim din loc, căci adînci sunt și de sute de vécuri încercate rădăcinele nóstre. Și ne cunosc câmpiile și pădurile și ne cunósce pămîntul acesta de atâta amar de vreme, și-l cunóschem și noi pe el, și apoi suntem mulți Români pe lume, suntem mulți!

De la Nistru pân'la Tisa, ȕice cîntecul. Pe cât e Ardélul de lat, pe atâta dincolo de el spre apus până'n Tisa e pămînt românesc. Spre răsăritul Ardélului, cât de lată e Moldova până'n Prut, tot pe atâta dincolo de Prut e pămînt de-al nostru până'n Nistru. Așă e de la apus spre răsărit. Dacă ai avé un cal fără de splină, ca să pótă fugi într'una nemâncat și neodihnit, ȕi-ar trebui patru ȕile în góna cea mare ca să ajungí cu el de la o margine a pămîntului românesc până la cealaltă. Dar și atunci, numai dacă n'ar fi munți și văi în cale-í și-ar găsi tot-deauna poduri peste riuri, ca să fugă tot pe loc șes și fără de ocoluri. Dela miadă-ȕi spre miadă-nópte ar fi tot cam aceeași cale, căci pămîntul Românilor e rotunȕit, iar mijlocul ei, cum e osia la rótă, ar fi în partea despre răsărit a Ardélului tocmai pe la isvórcle Oltului.

Suntem mare neam și mult noi Români, căci afară de câți trăesc pe pământul de care am vorbit mai sus, sunt Români dincolo de Dunăre, în Dobrogea, care e de curind numai a noastră — măcar a mai fost acu vr'o cincisute de ani a noastră pe vremea lui Mircea-cel-Mare, dar el a scăpat-o din mână când l'au strimtorat Turcii. De-alungul Dunării prin Bulgaria sunt sate întregi românesce, și până către Plevna și mai încolo până sub muntele Balcani sunt Români pe ici pe colea. Tot așa prin câte-vă văi ale țării sîrbesci, apoi Armâni cum își ȃic cei din Macedonia, în țera turcescă spre granițele Grecilor. Aceștia însă sunt rupți cu totul de noi, pentru îndepărtarea cea mare.

O să vă puteți închipui numărul cel mare al nostru dintr'o pildă.

Mulți dintre cititori, cari sunt din partea locului, cunosc cât e de lungă șoseaua de la București la Ploesci. Cei ce nu o cunosc, s'o măsoare cu gândul, așa că unui bărbat voinic îi trebuie o ȃi de vară întregă ca să facă drumul acesta, mergend repede și fără popasuri. Acum, să ȃicem așa că toți Români din lume sunt adunați pe un șes în dosul Bu-

curescilor, și acolo punându-i tot câte opt alătura am face din ei șiraguri dese ca ale soldaților și i-am porni spre Ploesci în zori de ziua. Pe înopțate tot drumul din București până 'n Ploesci ar fi un nor de ómenì: cele dintâi șiruri ar intrà în Ploesci, dar în vremea acésta din București ar tot eși șiruri după șiruri. Dacă te-ai putea uita de sus din vèzduh, peste toți odată, ai vedé numai om de om, înaintând mereu, spre șesul de dincolo de Ploesci unde s'ar adunà. Minune a lui Dumnezeu! Pe șosea tótă nóptea ar veni șiruri după șiruri eșite din București, fără contenire și fără popas, și-a doua și tótă ziua, și-a doua nópte tótă nóptea mereu ar sosi în Ploesci, mereu ar plecà din București și șoseaua mereu ar fi plină de ei, și așa necontentit și-a treia și, și abià în ziua a șéptea pe înopțate ar intrà în Ploesci cel din urmă șir de opt. Atâția suntem, că pe șoseaua dintre București și Ploesci abià am isprăvi de trecut în șiruri de câte opt, în umblet repede, într'o săptămână întrégă și ziua și nóptea !

III.

Oltul isvorăște aprópe de hotarele Moldevei, de-asupra trecătorii Ghimișului, și curge spre miadă-și pe lângă munții Bacăului și Putnei. Locul cât e 'ntre Olt și munți, e locuit de némul Săcuilor, Dumneșeș scie ce fel de ném, că nu sunt Ungurí curași, măcar vorbesc ungresce. De multe orí ei aș prădat Moldova, dar și bătae aș mâncat în schimb și de la Domnií munteni și de la cei moldoveni, mai ales de la Ștefan-cel-Mare și de la fiul sêș Petru Rareș. Săcuii aș fost ușurași de birurí și purtași pe palmă de Mihaiú-Vitézul, când acesta cuprinse Ardélul și se făcú Domn al sêș, și tocmai Săcuii aș fost mișeií carí l aș ucis, intrând nóptea în cortul lui din tabără. Și după ce l aș străpuns cu sulișile și i aș tăiat capul, i aș lăsat trupul batjocorit trei șile în sóre și în țerină. Capul lui Mihaiú, prin voia lui Dumneșeș, a fost găsit de ai noștri carí l aș adus în țeră, la Mănăstirea Délului lângă Tîrgoviște, unde stă și astăđi sub un clopot de argint și-l póte vedeà orí-cine. Sfintă rămășiță din cel mai aprig apěrator ai

creștinătății! De-apururi fie-î numele pomenit, că, dacă or fi fost Domni de ai noștri și mai buni de cât ei, mai vitéz afară de Stefan-cel-Mare din Moldova n'a fost nici unul.

După ce scapă de Secuii cei pripășiți pe-o parte din munții Românilor, Oltul intră în Țera Bârsei, în țera vestiților oierii cari-și duc turmele peste vară la pășune peste Dunăre în Dobrogea și albesc șesurile cu mulțimea turmelor lor. Români din Țera Bârsei sunt de baștină pe locurile acelea, dar a dat și peste ei un neam strein, de-și puțin, al Sașilor, adus de craii Ungurilor de prin lume, de prin fundul țărilor nemțesci. Sașii au avut cetate tare la Brașov, iar adî au rămas numai zidurile de ea. Iar când au venit, acum vr'o șapte sute de ani, au găsit pe Români la Brașov, cari trăiau pe-acolo de nepomenită vreme. Români au în Brașov o biserică de acum cincisute de ani, făcută, se vede, de Mircea cel Mare care cu vitejia lui a speriat împărăția turcască și a întemeiat puterea oștilor în Muntenia. Mai târziu a clădit din nou această biserică Négoe-Voevod, cel ce-a făcut și vestita și neîntrecuta mănăstire de la Argeș, cea cu

zidurile de marmură și cu turlele sucite. El, și după aceea și alți Domni ai Munteniei, au dat moșii mari bisericii din Brașov și-a ajutat-o și într'alte chipuri.

Aici mi se pare potrivit să arăt pe scurt cetitorului doritor de știință ce s'ortă au avut prin vécuri Românii din țările stăpânite adî de Unguri.

După zămislirea sa din Daci și din Italiani aduși de Traian, poporul românesc eră una, stăpânit p'ote de un singur cap, după legile și obiceiurile aduse din Roma, și trăia prin Oltenia, Banat și Ardeł. Dar după vr'o trei sute de ani au început să năvălescă némuri streine și s'elbatice din Răsărit. Atunci s'a stricat stăpânirea Românilor, iar ei s'au risipit prin munți care pe unde-a apucat, prin munții Moldovei, printr'ai Maramureșului, printr'ai Crișanei, departe de matcă. După-ce s'au potolit năvălirile, ei și pentru depărtare și și de gróză n'au mai îndrăsnit să se adune spre mijlocul țerii și la vechea matcă. Și au rămas pe unde-au fost și și-au făcut stăpâniri mititele, numite ducate, pe ici, pe colo pe unde erau mai deși. Și așa, când au năvălit în urma Slavii, neam

mai liniștit, ei au găsit gol mijlocul Ardélului și șesurile, și s'au așezat pe ele. De-accea la șes numele riurilor și satelor, până adî, sînt mai mult slave, iar la munte românesci. Acest lucru e tot așa și în Muntenia și în Moldova.

Slaviî nu erau sălbateci, s'alerge ca vijelia cum au făcut Huniî și Avariî și Gepidiî și cum se mai chiamă némurile ce-au năpădit peste Europa. Ei erau plugari și și-au întemeiat orașe și stăpîniri. Cu vremea, Româniî s'au apropiat de șesuri, și așa ei liniștiți, Slaviî liniștiți, s'au amestecat uniî cu alții, mai ales că și legea le era una, căci Slaviî s'au încreștinat, iar Româniî erau creștiniî dintru începutul ȕilelor lor. Româniî câte într'un loc au rămas tot cu stăpînirile lor, într'alte locuri și-au întemeiat stăpîniri împreună cu Slaviî. Și așa au trăit în pace, până au năvălit Unguriî, cari trăiaû pe atunci prin Rusia de astădî și s'au pornit de acolo să-și caute o țéră mai bună.

Când au năvălit, cam la 800 de ani de când țérile erau ale nóstre, au găsit dincolo de munți trei ducate mari: unul curat românesc a lui Gelu pe riul Someșului, stăpînire mare, alte două amestecate de Româniî și Slaviî, unul

în Banat, altul de vale în Ardél, către Țéra-Ro-
mânescă. Ungurilor le-a fost mai în cale Gelu,
care și-a adunat óstea, ca să-și apere pămîn-
tul și némul, și s'a bătut cu Ungurii. Dar a
pierdut răsboiul, și bietul Gelu și-a făcut sin-
gur séma, ca și Decebal, de rușine, ca să
nu-și vadă némul supus.

Și nici n'aù fost supuși Româniî din Ardél
cu armele, căci s'aù bătut înainte cu Ungu-
rii, până în urmă aù făcut pace de frăție,
așa ca să trăiască lângă olaltă, Ungurii și Ro-
mâniî, și să alégă Domn peste ei cu voia obștei,
odată pe un Român, odată pe un Ungur. Dar
credința Ungurului a ținut de joî până mai
apoi, căci prin câte și mai câte, ba făgădueli
ba înșelătorii, a ajuns să pue Domn saù Prinț
al Ardélului, numai dintre Ungurî. Mai ales
că Româniî, răbdători, tot lăsaù din drepturile
lor. Și veđi acum, Române, că nu e bine să lași
din drepturile tale, căci în urmă îți dai și capul!

Celora lalte două ducate slavo românescî nici
n'aù încercat Ungurii să le facă răsboiù, ci
prin încuscrire și făgădueli deșarte le-aù adus
subt supunere cu incetul. Și așa a căđut Ar-
délul supt călcâiul Ungurilor.

Și apoi au început asupra lor și vremile cele rele. Dar încă dela începutul asupririi unguresc, să fac acum șapte sute de ani, mulți dintre Români nevrând să rabde jugul, s'au tras către munți, uni în Maramureș alții către Țera-Românescă la Făgăraș și s'au apărat cu armele de Unguri. Aștia aveau căpeteniile lor, puțină ție, și dregători ai lor, boeri și slujitori ca într'o țară stăpânită de capul ei. La Făgăraș aveau stăpân saș «Duce» cum îl numiau, pe un Basarab, din némul Basarabilor cari stăpâneau pe atunci în Oltenia, trecut dela noi de aici la ei. Iar în Maramureș aveau un Vodă.

Pe atunci la noi numai în Oltenia era o stăpânire mare, dincoace de Olt țera era aproape goală, că tocmai veniseră Tătarii, pe care i-a abătut Banul Basarab al Olteniei și i-a împins îndărăt din țera sa. Iar în Moldova pe sub munți Români aveau cnezate multe și mitite, căpeteniile multe, dar nici unul nu să ridicase dintre cei mulți. Iar către Prut țera era goală pustiită tot de Tătari.

Și atunci, a dat Dumnezeu că după trecerea Tătarilor, asuprit de Unguri și îndemnat de a-și căuta altă țară, Ducele din Făgăraș, a

trecut peste munți la Argeș și-a întemeiat domnie nouă dintru care se trage domnia cea mare a Țării-Românesci. Și tot așa a făcut unul Dragoș, din Maramureș, că a trecut munții și-a întemeiat stăpânirea Moldovei.

Și așa din asupririle Ungurilor a eșit un bine mare: întemeierea Principatelor Moldovei și a Munteniei cari au fost ursite de Dumnezeu să facă Regatul nostru de astăzi, stat puternic și mare. Și după atâtea vécuri, și după atâtea lupte și suferințe, ne vedem astăzi măcar jumătate dintre noi Români iarăși liberi în Țera-Românească, pe pământul de pe care n'a putut nimeni să ne depărteze vre-odată!

IV.

Iat-o, țera Făgărașului, ducatul lui Negru Vodă Basarabul, care a aruncat sămînța dintru care ne-am născut noi a doua oră! De aici, de pe Negoii, o ved întrégă. Un șes îngust și lung, apêrat de toate părțile, de trei părți de munți și de-o parte de Olt. Bieții Români, cât de bine sciaū să-și caute adăpostul, în care să-și apere de mörte nu vieța lor, ci

limba strămoșilor, legea lor și obiceiurile nemulului! Iar că se mutați aici, ori cine scie unde departe, le era tot una, căci tot pe pământul străbun și românesc erați, tot pe moșia lor cea veche. Dar de pe pământul lor nu s'au mutat nici odată.

Mă uit drept în jos spre cetatea Făgărașului. Ce de turnuri și ce de șanțuri împrejurul ei, și ce ziduri grozave! Nu e cetatea lui Negru-Vodă, dar a lui aici a fost. Indată ce a plecat el, să descalice Muntenia, ați și năpădit streinii în ea și ați schimbat-o, mai lărgind-o și dând alte chipuri turnurilor. Dar ori-cum, Negru-Vodă al nostru, de aici, dintre zidurile acestea și-a domnit țera, de aici, a plecat el peste munți la Câmpu-lung.

A rămas a Ungurilor, ca o cetate părăsită, dar cel puțin cuib al creștinătății, căci Turcii cari s'au străduit din răsputeri să pue mâna pe Ardél, de multe ori s'au împedecat de cetatea acesta și s'au întors rușinați de sub zidurile ei că n'au putut s'o bată. A mai fost ea de atunci în mâni românesce, când Românul Stefan Măilat acum vre-o patru sute de ani, s'a închis în ea cu cincă mi de ómeni

și s'a răsvrătit cerând de la Unguri drepturile Românilor și Domnia Ardélului. Și nu l-au putut supune Unguri, până n'au chemat pe Turci într'ajutor, iar Turcii vădând că n-o să-l pótă bate cu armele, au căutat să-l răpue cu minciuna. Si așa l-au chemat afară din cetate, ca să se înțelégă la pace, și i-au jurat pe Mahomet că nu-î vor face nici un rău cât o fi sóre pe cer. Măilat s'a încredut în jurămîntul Turcilor și a mers în tabăra lor. Iar Turcii l-au ospătat tótă ziua, dar îndată ce a apus sórele și n'au mai fost pe cer l-au prins și legat l-au trimes la Țarigrad unde bîetul Voivod al Românilor a murit în temniță.

Mai este o urmă de cetate a lui Negru-Vodă, pe o muche de dél, tocmai sub pozele munților unde e trecătórea în România, singura din Țera Făgărașului, la satul Bréza. Sunt numai rămășițe de ziduri pustii și mucedo, dar toți Români din Țera Făgărașului sciú să-ți spue că acolo a fost cetatea lui Negru Vodă. Or mai fi rămas urme după dînsul, dar dușmani numelui nostru, Unguri, au căutat să le ștérgă, în ciuda nóstră, ca să n'avem mărturi, atât de ura ce ne-o pótă,

cât și de témă că tot ce ne-a rămas de la strămoși ne întăresce inima și sufletul. Ce dovadă mai bună pentru asta am puté să dăm, decât necreștinesc ca purtare a lor de-acum o sută de ani când ne-aũ ars biserica cea frumósă, de la Sâmbăta-de-sus din țera Făgărașului, pe care o făcuse Constantin Vodă Brâncovénul din Muntenia Domnul pe care l-aũ jupuit Turcii de viũ pentru că nu voiã să se facă Turc. Aũ ars-o Unguriĩ, sub cuvînt că e cuib al Românilor!

Frumósă e țera Făgărașului! Satele mari, unele pe lângă drumul cel mare de la Brașov la Sibiũ, cele mai multe însă ascunse prin văi și pe sub pólele munților. Iată între ele și Avrigul, unde s'a născut Gheorghe Lazăr cel ce asemeni Domnului Tudor s'a sculat împotriva Grecilor fanarioți cari ne legaseră la ochi și ne-aũ făcut țera de rușine cu mîncătoriile lor și cu jaful ce-l făceaũ. Cum a sărit Tudor cu Oltenii să scape Muntenia și Moldova de Domni greci și să ne întórcă la matcă, pe cum am să vă spuiũ mai limpede intr'alt loc, așa a venit Gheorghe Lazăr să ne aducă carte románescă și să alunge pe Greci din școlĩ. El, și invěță-

Mircea-cel-Mare.

celul s^{eu}, Eliade-Rădulescu, și de aceia spre vecinica cunoșcere a lor li s'a tăiat chipul în pi^ctră și li s'a pus în vederea obștei pe bulevardul din Bucurescⁱ, de-a dr^epta și de-a st^anga lui Mihai^u Vit^ezul.

Iată satul Galațiⁱ, lângă Făgăraș, unde Ardeleniⁱ au avut cel dintăi^u episcop al lor, în ț^era lui Negru-Vodă, acum ș^epte sute și mai bine de ani. Biețiⁱ Români! Era^u asvirliți de vînt în t^ote părțile; și unde cădeau, acolo căuta^u să prindă rădăcini și să facă stăpânire statornică, și erau smulși și iarăși asvirliți și tot așa, până ce a dat Dumne^de^u ca rădăcina pe care a prins-o Radu-Vodă în Muntenia și Dragoș în Moldova să fie vecinică! Ei ori pe unde erau, mulțumiau Domnului de Sus, de r^eul venit, căci putea să fie și mai r^eu, și nu-'și uita^u legea nici odată și nici poruncile bisericii. Și se străduia^u să aibă popi și episcopi, ca să-i învețe și să le arate drumul Mântuitorului. În vălmășagul năvălirii păgânilor, când fugeau din casele aprinse în capul lor, Româniⁱ își lăsa^u vitele să ardă în grajd și averea lor să se facă scrum, căci g^andul le era numai să fugă și să-'și mântue capul,

dar nu uitaū să ieà cu dinșii evanghelia și crucea lui Christos. Fugeaū popii și episcopii lor desculți prin înfundăturile munților, cu poporul după ei, dar unde ajungeaū acolo făceaū biserică, în peșteri și sub brađii muntelui, și nu uitaū să deà lui Dumneđeū ce este a lui Dumneđeū.

Cu adevărat, minunat popor e poporul Românilor ! Póte de aceea l-a și apėrat Dumneđeū, că e de minune cum a putut să scape dintr'atâtea nevoi și furtunī ce-aū trecut peste el și in mijlocul atător nēmuri păgâne și de apururi lacome de sânge românesc. A fost Dumneđeū cu noi ! A fost cu noi, căci noi am fost tot-deauna cu el și nu l'am uitat nici odată. Și n'a avut prin vécuri creștinătatea iótă, n'a avut mai aprig apėrător al ei decât pe Români, căci scris-a însuși Papa dela Roma lui Ștefan-cel-Mare din Moldova carte in care-l numià «Zidul creștinătății» și sabie a lui Christos.

V.

Din țera Făgărașului, Oltul trece, printre munții cari închid acéstă țeră, pe șesul Si-

biului. Mă uit de alungul lui, peste satele românesce, și trec pe lângă cetatea făcută tot de Sași la Sibiu, ca și Brașovul, și de-odată mi se opresc ochii pe șesul de dincolo de cetate, la Șelimber. Și-mi aduc aminte de odată de cel mai puternic bărbat care s'a născut pe malurile Oltului, de Mihaiu Vitezul!

Și iată șesul înaintea mea, șesul de care a fost legată cea mai frumoasă nădejde a acestui minunat Oltean!

Grozav războiul a fost odată pe șesul acesta! Dacă ar fi vrut Dumnezeu, să se sfârșescă cu bine celea cu bine începute, Ardélul ar fi fost astăzi al nostru și o singură țară cu România, căci Mihaiu-Vitezul îl câștigașe cu puterea oștilor sale la Șelimber. Dar Dumnezeu a întors lucrurile alt-fel și Mihaiu-Vitezul a murit lovit mișelesce pe câmpia Turdeii și cu el s'a stins și nădejdea noastră.

Prințul Ardélului, Andrei Batori care era și mare Arhieru pe lângă scaunul Papei, făcea mereu încurcături împăratului din Viena. Iar împăratul neputând, de acolo de departe, să ție în frâu pe prințul Batori, s'a înțeles în taină cu Mihaiu Vitezul din Țera-Românescă

și l'a împuternicit să trecă în Ardél și să-l smulgă de sub Batori și apoi să rămâe Mihaiū ca prinț al țării.

Și așa, într'o tómnă Mihaiū, cu iuțimea sa, trecù munții pe la Brașov și năzuià spe Alba-Iulia, capitala Ardélului. Când a primit de veste prințul Batori și-a adunat de grabă oștile și a ieșit în drumul lui Mihaiū. Și a patra di, care era o Miercuri, amândoi protivnicii s'aū arătat unul altuia la Sibiiū. Mihaiū Vodă cu soția sa Florica și fiul său Petrașcu și cu tóte oștile sale se ținea între nisce dcluri, pentru că era mare câmp după curmătură unde putea să-și fie tabăra. În ziua aceea Mihaiū n'a vrut să se bată, și pentru că nu-și scoase tóte oștile de după curmătură și pentru că era sərbătóre într'acea di, sfântul Luca. Mihaiū s'a prefăcut că vrea pace și a trecut ziua aceea, ca a doua di să fie mai gata de bătae.

Iar Ungurii erau înșirați de bătae cu óste mai mare decât a lui Mihaiū Vodă, căci veniseră toți boerii cei mari ai Ungurilor îmbrăcați numai în aur și mătasă. Par'că a rînduit Dumnezeu așa, ca să-ī aibă Mihaiū pe toți de-o dată în mână.

Și aŭ început bătaia de cum s'a făcut ȃiuă și aŭ ținut-o până la trei după amiază. A prins Mihaiŭ acolo mulțime de boieri Unguri, pe mulți i-a tăiat cu mâna lui în luptă, și a risipit óstea prințului. Iar prințul după ce și-a văduț óstea risipită, nici n'a mai avut nădejde s'o adunę, ci a fugit în ruțul capului și a apucat prin țera Secuilor către Moldova.

Dar Secuii erau amăriți rău pe prinț și pe boeri că-i asupriaŭ tare cu birul, iar Mihaiŭ le-a făgăduit ușurare de bir. Drept aceea, când aŭ audit Secuii că prințul e bătut și e fugar prin țera lor, aŭ început să tragă clopotele și adunându-se s'aŭ luat după el. Și l-aŭ ajuns într'o strîmtóre de munți, și s'aŭ bătut acolo câtă-vă vreme Secuii cu puțintica óste ce era pe lângă prințul, și aŭ risipit-o. Iar prințul a scăpat cu o singură slugă a lui, și așa aŭ purces amândoi pe jos prin munți să-și caute scăpare. Pe sub séră aŭ ajuns la o colibă păstoręcă și aŭ voit să dórmă acolo, dar aŭ sosit Secuii și i-aŭ ucis pe amândoi.

Capul prințului Andreiŭ l-aŭ adus Secuii la Mihaiŭ VitézuI. Și a suspinat din adânc Mi-

haiu când a vădut acésta și numai atâta a
 ȃis: «Bictul popă, bietul popă!»

Săcuilor însă, care s'așteptaū la o plată mare,
 el le-a tăiat capul. Trimis-a apoi și după tru-
 pul prințului și l-aū găsit într'un sicriū făcut
 din scânduri próste și învălit cu frunze. Iar
 Mihaiū după ce-a intrat în Alba-Iulia l-a in-
 gropat cu mare cinste.

VI.

Iar Oltul curge, curge! Il urmăresc cu ochiū
 de pe Negoiu, și alunec cu el printre mul-
 țimea de sate romănesci, până unde ajunge
 la munții cari despart Ardélul de Muntenia.
 Cât de grozave și de înalte se ridică inspăi-
 mintătóarele cóste ale acestor munți și de veacuri
 închid drumul Oltului, iar Oltul de vécuri se
 sbate și se luptă să-și facă drum printre ele.

Minunată e trecătórea Oltului pe la Turnul
 Roșu! Tot așa o trecătóre este și a Dunării
 din Banat în Oltenia, numită Porțile de fier,
 dar Dunărea nu străbate munți așa de nalți
 ca Oltul. Ce de stânci a trebuit să spargă
 Oltul, până să-și facă loc prin înfundăturile

munților! Câte stânci nu le-o fi mutat din loc, prăbușindu-le de pe coste, pe câte nu le-o fi mpins înlăturî, și ce luptă i-a trebuit în scurgerea vremii.

În munți, pe valul lui, stă groznicul turn, care a dat numire trecătorei. Infricoșat se ridică Turnul Roșu în pustietatea văii ca un uriaș pus de pază trecătorii. E vopsit roșu, de aceea își are numele așa, și l-au făcut Ardelenii acum vre'o patru sute cincî-zeci de ani, pe vremea când începură Turcii a-și întemeia stăpânirea lor la Dunăre. Câte răsbóie a vădut și turnul acesta! Sângele omenesc cât a curs pentru el, ar fi putut să umple matca Oltului și să facă însuși un Olt dacă n'ar fi fost cela-lalt de apă. Spun ómenii că Turnu-Roșu e văpsit cu sânge turcesc, de aceia nu-l spală ploile și vremea.

Prin strîmtórea Turnului Roșu a intrat în Ardél vestitul Impérat al Romei, Traian, cînd și-a adus oștile sale împotriva lui Decebal al Dacilor.

E mult de atunci, sînt aprópe două miî de ani. Noi Româniî nu eram pe lume; iar prin țerile pe cari le locuim noi astădî, trăia

pe atunci vitézul popor al Dacilor, stăpânit de regi puternici și deprinși cu răsbóiele. Cuibul lor era în Ardél, în țera numită astăzi a Hațegului, de-asupra Gorjului și-a Vilcei. Aici aveați pe apa Mureșului cea mai puternică a lor cetate, Sarmis-Egetusa, în care seadeau și regiți lor.

Și acoloa, bucurându-se de frumusețile și de bunătățile pământului, Daciți își întemeiaseră o stăpânire așa de puternică, în cât au îndrăsnit să neliniștescă până și împărăția cea gróznică 'n putere a Romanilor. Cu iuțimea și destoinicia oștilor lor, au ajuns să bată pe Romaniți mai ales că pe vremea aceea împărății Romei erau slabi de inger și cuprinși de ticăloșie, și s'a întâmplat ce n'ar fi putut să credă lumea : Romanii cei nebiruiți de care tremurá lumea până la marginile ei, au trebuit să plătescă Dacilor un bir pe fie-care an, ca să-și cumpere pacea dinspre ei.

Dar s'a suit, cu vremea, în scaunul Romei Traian-împăratul, bărbat cu sufletul întreg și cu tótă inima pornită spre vitejie. Și-a venit Traian cu óste asupra lui Decebal, regele de pe-atunci al Dacilor, și l'a bătut, silindu-l să

se închine și să jure că nu va mai face încurcături Romanilor, că nu va ține ȳstea multă pe lângă dȳnsul și că va stricà tóte cetățile câte le are.

Dar abià s'a întors Traian acasă, și Decebal a început să-și drégă cetățile pe câte le rui-nase răsboiul, să-și adune ȳste și mai multă și să caute pe la vecinī ajutóre de oști. Și a venit a două óră Traian împératul, hotărât acum să stingă de pe fața pământului pe Daciī ceī ce nu se ținuseră de jurămīnt. El a venit peste mare și apoi peste téra de astăđi a Sir-bilor, iar peste Dunăre, ca să pótă trece în Oltenia, și-a făcut pod de piatră, cum nu mai fusese pân'atuncea pod pe lume. Și apoi pe valea Oltului în sus, el a răsbit cu 'ntrégă puterea oștilor sale pe la Turnu-Roșu, năzuind spre capitala lui Decebal. Acesta își adunase tóte puterile ce le-avé, căci vedeà el cu cine are a face, și le cumpănisse tóte în așa chip că orī să piară el cu 'ntreg némul Dacilor, orī să piară ȳstea lui Traian și să prăbușescă stăpânirea Romeī.

Decebal și-a adunat tótă ȳstea în valea Ha-tegului, a dat arme bătrânilor și femeilor, și

averile lui și-ale stăpânirii le-a îngropat în albia râului Streiul, după ce-a abătut dintâiu râul, și-apoi iarăși i-a dat drumul peste comorile îngropate. Și s'a-ă încăerat cumplit Romanii cu Dacii, dar Traian le-a spart óstea și-a fugărit-o până la Turda, în mijlocul Ardélului. Aici Decebal a mai încercat odată să dea piept cu Traian, pe câmpia Turzii — acolo unde după cincispredece sute de ani în urmă a fost omorît Mihaiu Vitézul. Dar l'a bătut Traian și-aici, și Decebal vedându-și óstea cu totul risipită s'a injunghiat singur cu sabia sa, căci n'ave la ce să mai trăiască după ce vedu cu ochii perirea poporului său.

Și-așà biruind țera, Traian a așezat óste romană în țerile lui Decebal și-a adus din împărăția lui lucrători de pământ și meșteșugari, ca să facă țeră nouă cu ei, căci locurile rămăsesse pustiite după ce-a-ă perit atâta mulțime de Daci. Și de-aici ni se trage nouă spița némului. Cei aduși de Traian s'a-ă amestecat și-a-ă trăit în pace cu Dacii câți a-ă mai rămas în vieță pe-aceste locuri, și din amestecul coloniilor lui Traian cu Dacii s'a născut poporul românesc.

Să sciți bine acest lucru, că noi sintem de

o mie și opt sute de ani pe pământul acesta, că noi ne-am luat ființa de popor românesc aici în munții Carpaților și că neclintiți tot aici am rămas în țera moștenită dela moșii strămoșilor noștri. Ca trestia ne-am plecat când au bătut vânturile mari, și ne-am ridicat tot ca ea, când s'au alinat vânturile. Au trecut némurile păgâne, un potop după altul, peste țerile noastre; și când le-auđiam vuetul sosirii, noi ne ascundeam prin munți de gróza lor, dar iarăș ne scoboram, la plugul și la sapa noastră în șes, și ascultam cum se îndepărtéză vuetul potopului încet încet și tot mai departe.

Dómne, cum să nu ne iubim noi Românii țera părinților! De opt-spre-dece sute de ani acest pământ a primit ósele atâtor părinți ai noștri. Pe acest pământ am dus-o și noi ca Făt-frumos din poveste, care móre și iarăș învie. Și tot-d'auna înviiam mai frumoși decum am fost, tot mai trainici. Iar apa vie, care ne învià și pe noi ca pe Făt-Frumos, era iubirea de neam, de limbă, de lege și de pământul acesta, era sentimentul Românismului, era urșita lui Dumneđu care hotărî din veac să ajungem unde-am ajuns!

VII.

Urmele vieții Romanilor și-ai celor dintâi strămoși ai noștri, se văd pe-a locuri până în ziua de astăzi. Mai ales în Banat, în Hațeg și în cuibul de mai târziu al Românilor, în Oltenia. La Celeiu pe lângă Olt, la Reșca, la Slăveni se văd până astăzi zidurile de cetăți.

Iată drumul de piatră dela Turnu-Roșu de alungul Oltului peste Craiova până la Turnu-Măgurele. Așa era obiceiul Romanilor, al biruitoarelor lumii, să asternă cu piatră drumurile pe unde aveai să umble oștirea, ca să umble mai repede și fără multă oboselă. Iar pe lângă drumuri să facă cetăți nu numai de scutela, dar și de isbire. Când vedeți drumul acesta, astăzi pe multe locuri stricat și acoperit cu iarbă, să știți Românilor, că e făcut de cei dintâi strămoși ai noștri, acum opt-spre-zece sute de ani. Așa voinici au fost, și așa lucruri făceau unde puneau mâna, în cât după atâta întunec de ani cu totă stricăciunea adusă de vreme și de mâna omenescă, ele și astăzi sunt în ființă ca să mărturască vrednicia celor ce le-au făcut.

Drumul acesta legă Dunărea cu capitala țării, cu Ulpia lui Traian, pe care strămoșii noștri o făcură pe ruinele cetății Sarmis-Egetusa a lui Decebal. Tot dela Ulpia lui Traian mai duce un drum prin țera Hațegului în jos și iese prin trecătorea numită Porțile-de-fier la orașul Turnul-Severin. Acest drum s'a păstrat cu mult mai bine; e făcut din lepedi tăiate pătrate, una ca una, și e lesne să-ți urmele. Iar de la Ulpia erau alte drumuri în sus spre inima Ardélului, spre Alba-Iulia și de aici în stânga spre Clujul de astă-dî și în drépta spre munții Moldovei. Ele duceau tot spre cetăți întărite de-ale strămoșilor noștri.

Un lucru de mirare rămas din vremea veche este Valul Troianului, sau numit alt-fel Brazda lui Novac. Acesta e un șanț adânc cu pămîntul rădicat spre laturea de către Dunăre, și de bună sémă e făcut pentru apărare. El începe de lângă Dunăre dela Cerneți și trece de-alungul Munteniei ținându-se cam pe sub pólele colinelor, până la Galați, iar de aici peste Dunăre din colo merge înainte până în apele Nistrului.

Ómenii spun, că acéstă «brazdă» uriașă a

făcut-o orî Novac cel vestit care a tras-o cu plugul, orî Traian împëratul care a fost uriaș și-a tras-o cu sulița. Aceste sunt vorbe deșarte căci uriași n'au fost nicî odată pe lume, așa ca să pótă trage cu plugul orî cu sulița o brazdă ca asta. Intr'adevër ea este o muncă uriașă, dar nu de uriaș, căci mulți ómenî și multă vreme au trebuit să sape ca să facă un șanț așa de lung. Dar n'au făcut-o strămoșiî noștri, ei póte au găsit-o făcută gata de Daci, și după cum se vede ea despărțiã partea delurósă de șes și apëra tãra despre Dunãre.

Un lucru minunat a fost podul pe care l-a făcut Traian peste Dunãre, când a venit a doua órã cu tótã mânia asupra Dacilor. Aprópe de Severinul nostru, pe malul Dunãrii se aflã o bucatã mare de zid fórte vechiũ. Aria lui este legatã de alt zid puternic a cãruia temelie, neincetat mâncatã de izbirea valurilor, are astãđi abiã a đecea parte din grosimea ce-a avut-o, și cu tóte acestea nu se surpã, așa de cu-tãrie este clãdit. Pe cel-lalt mal al Dunãrii, în Serbia, se aflã tot așa un zid și un pãrete vechiũ, la fel cu acest de la noi și unul în fața altuia. Când scade Dunãrea, se

Traian.

Decebal.

véd de-alatul riului, virfurile stîlpilor pe cari a stat podul. La căpătăele podului aũ fost cetăți puternice în cari străjuiaũ soldați și apăraũ podul. De podul acesta nu se puteaũ minuna destul cei ce l'aũ vėđut, că deși Traian împėratul a făcut în viața lui și alte lucruri minunate, totuși acest pod întrecea cu mult tóte cele-lalte fapte ale lui. Podul avé douė-đeci de picioare, de piétră cioplită, și depărtarea de la unul la altul erà de 170 de urme. Iar stâlpiĩ eraũ uniți cu bolte, și înalțimea lor, fără de temelia din pămînt, erà numai în apă de 150 de picioare, iar lățimea lor de 50. Cheltuiala aceluĩ pod póte fi necređută, dar mai mare mirarea e că a fost făcut tocmai unde riul are mai multe virtejurĩ, iar albia iĩ este noroióasă și locul îngust în cât nu s'a putut abate riul pe aiurea, pe vremea lucrării. Meșterul care a cărmuit lucrările a fost unul numit Apolodor, și e de minune cum a putut să lucreze sub apă.

Acest pod așà de trainic clădit ar stà póte și astăđi, dacă nu l'ar fi stricat mânia omenească, pentru-că izbirea valurilor și vremea cea multă nu l'ar fi putut răpune.

Dar când aũ început să năvălėscă păganiĩ

de peste Dunăre în Dacia, l'aŭ stricat însiși strămoșii noștri pentru că se temeau că nu-l vor puté apără și ast-fel vor trece mai lesne păgâniî la ei.

Până la Traian nimeni de când se pomenesce, n'a făcut pod peste Dunăre, cu tóte că aŭ mai trecut oști peste Dunăre în țerile nóstre. Odată, cu vr'o trei sute de ani înainte de Christos, a venit pe-aici Darie împăratul Persiei, și a voit să supue pe Sciții ce locuiaŭ pe-atunci prin Moldova. El și-a făcut numai pod plutitor și n'a putut bate pe Sciți. Insuși Alexandru-cel-Mare, pe care-l sciți din Alexandria, a trecut Dunărea și-a umblat prin țerile nóstre de astădi, dar pod nu și-a făcut.

Se mai spune prin cărți că un împărat creștin din Țarigrad -- cu mult înainte de-a veni Turcii pe unde sînt -- ar fi făcut un pod peste Dunăre, pe la Turnu-Măgurele pe unde am avut și noi Româniî pod plutitor la 1877 când am biruit pe Turci la Plevna.

Turcii de câte ori treceau cu oștile, își făceau pod pe luntri. Lui Mihaiu Vitezul și lui Mircea când aŭ trecut să ducă spaima în țera

turcescă, le-a făcut Dumnezeu un pod firesc, căci în anii aceia înghețase tótă Dunărea.

Strămoșii noștri au făcut cel dintâiu pod stătător și clădit cu mult meșteșug peste Dunăre, și scris a fost că după opt-spre-zece sute de ani străncpoții lor să facă al doilea pod, tot așa de minunat și de trainic. Eă înțeleg podul ce s'a făcut în ȕilele nóstre și ale vitézului nostru rege Carol, la Cernavoda. Mare lucru e podul acesta și o minune a lumii ! E așa de înalt, de-asupra apeı, încât pot trece pe sub dınsul cele măi grozave corăbii. E lung de șapte sute cincı-đeci de metri; și stă pe patru stılpı de câte-o sută de metri. Stălpıi sunt înfiptı în pămınt până la o adıncime de 20 de metri, cam la vr'o 40 de metri eı staă în apele Dunării. In tótă lumea astăđı numai un singur pod măi este făcut cu măi mult meșteșug și măi cu îndrăsnéță lucrare, decât al nostru.

VIII.

Să ne întórcem de la Dunăre iarăș la munți și să urmărim cursul Oltului, de cum intră in

pămîntul Țării-Românescî, căci vom sosi noi iarăși cu el alături la maica noastră Dunărea.

La munți! La stînga ai Făgărașului, la dreapta ai Gorjului. Vecinic locaș al libertății și-al numelui românesc, pînă unde n'aũ pătruns, cătînd statornicie, nici odată dușmanii cari aũ cutropit șesurile!

Aũ vădut munții aceștia multe în vicța lor și-aũ răsunit câte-odată de vuet de arme și de urlete de dușmani ce periaũ sub măciuca de fier a Românului! Grozave ȃile-aũ ajuns pe vrășmașii ce-aũ îndrăsnit să vină pînă pe aici! Iată, pe la Severin se vede intrînd o óste străină de ostași cu pene de vultur pe coiful de argint, toți în zale de-oțel, și mulți ca brađii dintr'un munte. E óstea Craiului unguresc Carol Robert, însuși craiul vine în fruntea gróznicei armate. Vine înaintînd fălos și încređut, ca pe pămîntul lui. El are de gînd să bată pe Vodă Alexandru Basarabul și să-l scótă din țeră cu tot némul românesc, pentru-că nu i se cade unui Craiũ așa de puternic să sufere neam străin pe pămînt unguresc!

Némul străin eram adecă noi, iar pămîntul cel unguresc cră Țera-Românescă, cră mai ales

Oltenia. Asta se întâmplă la vr'o patru-șeci de ani după scoborîrea lui Negru-Vodă din țera Făgărașului, pe-atunci pe la începutul domniei românesce, când Ungurii țineau că țera lui Negru-Vodă e ungerescă, pentru-că el din țera ungerescă a ieșit.

Și iată, nepotul lui Negru-Vodă, Alexandru Basarab care stăpâneă țera pe-atunci, scrie regelui unguresc «și-l rógă să se întorcă în pace și să se ferescă de primejdii, că de vor veni mai încóce, nu vor scăpa de ele». Sumețul craiului a rîs și cu trufie a răspuns solilor : «Așă să-ți spuneți lui Basarab, că el este păstorul oilor mele și dacă s'a ascuns în munți, am să-l scot de barbă din vizuina lui.»

Și a intrat craiul printre munți. Și iată, ajungînd cu óstea lui cea mândră într'o vale strîmtă și închisă de rîpi înalte, de-odată vede că valea este umplută tare de Români pe mai multe locuri. Iar de-asupra, pe culmile rîpilor se vîd umblînd Români și răsărind tot mai mulți și încep s'arunce săgeți în óstea craiului. Craiul, neputînd înainta de cei ce-î astupă drumul, se întorce și vede cu gróză că la spate îl așteaptă Vodă Basarab cu óste. De sus plouă săgețile

în fundul văii; caii n'aũ unde să se misce, și cad cu călăreții cu tot de tóte părțile. Nicĩ să fugă nu pot pentru umplutura de amëndouë părțile, nicĩ nu pot să se urce la Români pentru rĩpile cele drepte, și cad acolo tocmai ca pescii 'n plasă. Cad prinții cei puternici de avalma cu oștenii de rind, cad tineri și bătrâni, ținând acéstă prăpădenie de Sâmbătă până Marți.

Și prins-aũ Româniĩ multĩme de Unguri, luat-aũ arme și vestminte scumpe, și aur și argint și vase scumpe, și multe lăđi cu bani și mulți cai înselați și tóte le-aũ dat lui Vodă Basarab. Iar craiul unguresc schimbându-și hainele și armele cu o slugă a sa, abiã a scăpat cu fuga și nu s'a oprit până 'n scaunul sėũ din Buda. Și i-a trecut și lui și Ungurilor pofta să mai intre în Țera-Românescã!

IX.

Nu sciũ dacã mai avem unde-vã pe pãmĩntul românesc un loc mai frumos prin sãlbãticia lui decãt valea Oltului la intrarea lui în România. Când viĩ din Ardél, cu cât te apropiĩ de Turnul-Roșu, cu atãta valea Oltului se strim-

téză și frumusețea locurilor te uimesce și te 'nspăimintă.

Oltul face cotituri într'una și spumegă cu mânie isbindu-se de stânci, iar vuetul lui umple pădurile. Une-orî și se pare că se 'nfundă, căci nu veđi nicăiri loc de ieșire; în fața ta munte, în spate munte, iar pe de lături grozavele stânci staă să se 'mpreuneze peste tine. Dar Oltul cotesce, și 'n fața ta se deschide privelisce nouă. Un pâriū pe care-l treci cu picióarele, și el e înfiorător când se sbate printre stânci, dar un riū asă de puternic ca Oltul!

Pe la Riul-Vadului, drumul în cotiturile sale ce urmăresc pe-ale Oltului, se ridică până la o înălțime înspăimîntătoare de-asupra riului—une orî cu patru sute de metri. Aninat păr'că pe cóstele repedii, drumul șerpuesce îngust și primejdios pe de-asupra văii, în fundul căreia se rostogolesc apele puternicului riū ca un balaur uriaș ce se sbate de vécuri. Singurătatea locului, cu pădurile pline de sgomotul asurđitor al riului, și prăpăstiile lui, ar fi un chin pentru călător, dacă ar ținé într'una. Dar unde să lărgesce valea și Oltul se mai astîmpără, ochiul îți rămâne nesăturat de tă-

cuta frumusețe a văii. O tablă de marmură la Căineni spune că drumul pe-aici e făcut de Austriaci. Intr'adevăr ei l'aũ făcut acum 200 de ani, când biată Oltenia noastră a fost dată de Turci Austriacilor cari aũ stăpănit-o vr'o douăzeci de ani și atâta aũ jefuit-o, în cât a rămas și vorba «De când cu Nemții cu kódă», adecă de ostașii lor cari purtau pěr lung și 'mpletit ca kódă femeilor. Se mai spune într'acea tablă de marmură de «vechea trecere» a Olteniei sub stăpânirea Austriei. Și parcă și Oltul ride de vecinicia Austriecilor care a ținut douăzeci de ani!

Până la Râmnicul-Vâlcei, cale de-o ȃi cu piciórele, Oltul se tot sbate printre stânci. Une-orĩ vaea e așa de îngustă, încât Oltul o umple din deal în deal, și poți să arunci cu piatra peste el. Pe la mănăstirea Cornetului vaea se deschide și locul se face din ce în mai frumos. Dar după scurtă cale vaea se strimteză iarăș, Oltul începe să facă cotituri printre stânci uriașe. Acum nu mai veđi copac, nu mai veđi flóre, nu veđi iarbă și fi-orĩ te cuprind de atâta pustietate a văii. Apele se sbat în virtejuri, și la locul numit

Clopotul, e o fierbere și o svircolire de ape închise între stânci, încât par'că le pórta puterea ladului. Acì e locul cel mai primejdios al Oltului pentru plute. De mult de mult odată, așa spun ómenii, ar fi căđut în adâncimile riului un clopot mare și făcut anume pentru episcopia din Râmnicul-Vâlci, și de sute de ani se sbate ast-fel apa peste dînsul.

De aici Oltul trece pe lângă monastirea Turnului, care stă pe-o stâncă înaltă și gólă, de nu te poți urca la ea decât cu picioarele. Trece pe lângă «masa lui Mihaiu-Vitezul» o lespede mare și rotundă — despre care spun ómenii că ar fi adus-o oștenii vitézului Vodă și aũ așezat-o acolo și că pe ea a cînat Mihaiu cu căpitanii săi, când a trecut cu oștile sale ca să bată Ardélul. De aici Oltul mai face câte-và cotituri și s'apropie mereu de mucele ziduri ale mănăstirii Cozia și le-ajunge în urmă, isbindu-se cu sgomot de stânca pe care stă puternica cetate a lui Mircea cel-Mare.

X.

Cetate, nu mănăstire! Cel ce-a întemeiat-o avé mai mare grijă de a pune piedeci în

drumul vrăjmașilor noștri, decât a face locașurî de rugăciune.

Pe vremea lui Mircea-cel-Mare, care a făcut Cozia, țera noastră încă nu era bine întemeiată. Sîrbiî și Bulgariî o nelinișteau de peste Dunăre, Unguriî o supărau mereu de peste munți, și iată că începura să s'arate cele dintâi oști ale Turcilor la Dunăre și amenințau creștinătatea. După puținî ani Sîrbiî au și cădut sub stăpânire turcescă. Mircea, domn tîner într'o țeră tîneră și fără ôste temeinică, s'a apucat să-și facă de tôte. El a împărțit țera în județe și le-a dat povățuitori, și a făcut ôste statornică, multă și pusă sub căpitani, tot lucruri care pînă la el n'au fost. Dela el a început țera să fie așezată. Și e lucru de înțeles, că grija lui cea mare a fost să aibă cetăți de unde s'oprască pe dușmani și unde să se tragă el la vreme de primejdie.

Capitala țerii era pe atunci la Târgoviște, iar domniî năzuiau să-și adune puterile pe lângă Olt și pe sub munte. Acolo le era forțărêța cea mare. Spre Olt s'a tras și Mircea cînd l'au năpădit Turciî, spre Olt s'a tras Mihaiu Vitezul cînd n'a mai avut puteri de

luptă cu oștile Sultanelui, iar noi, în zilele lui Carol-Vodă, la Olt ne-am îngămădit oștirile când am început războiul la 1877.

Și așa Mircea, ca să apere trecătoarea Ol-
tului, a făcut cetățuia de la Cozia, iar pentru
apărarea trecătorii Vulcanului și a văii Jiului
a întărit Tismana. Póte că și la Sinaia a făcut
cetățue, ca să apere valea Prahovei și trecăto-
rea dela Brașov, iar pe urmele cetățuiei lui s'a
rădicat mai târziu mănăstirea de un boer Can-
tacuzin.

Trecătoarea cea mai lesnicioasă a Turcilor a
fost tot-deuna pe la Giurgiu. Aici aveau însă
ai noștri o cetățue, rămasă încă de pe vremea
Romanilor, și numită Sfintul Gheorghe. Pe
asta au pus mâna Turcii mai târziu; acesta și
cetatea Turnului-Măgurele au fost cele dintâi
petece de pământ românesc pe care ni le-au
 luat Turcii, iar mai târziu ne-au luat Giurgiu
întreg și Brăila. Acestea au fost singurele trei
orașe turcesci pe pământul țerii românesce,
aici și-au făcut ei și biserică de-ale lor, pentru-
că pe pământul nostru n'au avut nicăiri voc
să-și facă moschee și nu și-au făcut.

Numai după ce-a căzut Giurgiu în mâni tur-

cescî, s'aũ gândit domniî sã mute capitala de la Tîrgoviște la Bucurescî, ca sã fie mai aproape de Turcî. Ce inimã erã în ei ! În loc sã fugã de primejdie, se apropiaũ de ea și-și făceaũ cuibul în fața dușmanilor, ca sã pôta sãri mai iute asupra lor ! Și cine erã mai în stare sã fie așã de îndrãsneț, sã-și lase scutitele locurî de sub munți și de la Olt și sã-și înfigã tabëra tocmai în ochiî dușmanilor ? Cine altul, de cât neastâmpãratul suflet cel fãrã de tãmã și brațul cel fãrã de greș al nostru, Mihaiũ Vitezul ! De la el aũ rãmas Bucurescii capitalã neschimbãtore a Țëriî Romãnesci.

Inainte de Mihaiũ, cu douë sute de anî, gemenele saũ întru îndrãsnelã și pricepere la ale rãsboiuluî, Mircea-cel-Mare, își făcuse cetãțue la Bucurescî, Curtea-Veche, care s'a numit așã mai târđiũ cãci într'însa ședeauã Domniî.

Nicî Mircea nicî Mihaiũ, ceî mai vitejî doi Domni ai Muntenilor, n'aũ fost bisericosi, pentru cã sufletul lor erã întors numai spre rãsbõe. Alți Domni mari orî aũ cumpërat pacea cu banî, orî aũ avut noroc sã aibã pace, dar Mircea și Mihaiũ n'aũ vrut sã deã rãgaz dușmanilor nicî o clipã, și nicî n'aũ cãutat rãgaz

din partea lor. Tot așa Ștefan-cel-Mare al Moldovei, trăsnetul răsbóielor; numai că el, având lungă domnie, a făcut și biserici multe.

Acestea vi le-am spus numai pentru lumina minții, ca să pricepeți cele spuse mai nainte și cele ce le voi mai spune, ca să știți întru câte chipuri s'au nevoit Domniile noastre să-și apere țara și némul. Am de gând să vi le spui mai cu de-amănuntul într'altă carte, pentru ca acum m'aș fi ținut numai de-ale Oltului, de-aceia mă întorc la cetățuea Coziei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XI.

Cetățuea e clădită pe un sghiab de stâncă ce ese de-adreptul din matca Oltului. Astăzi nu e cum a fost dintru început, căci multele schimbări au prefăcut-o cu totul. Clopotele pe cari e scris numele întemeietorului ei, a lui Mircea, au fost duse de aici la Curtea-de-Argeș, iar odórele și lucrurile de preț la Episcopia din Rîmnic.

Astăzi își târasc amarul într'insa făcătorii de rele, dar întru câtă mărire strălucì ea odată pe când erà cea dintâi mănăstire din țeră! Mu-

cedele ziduri n'aũ păstrat nimic de cât amintirea trecutului și două morminte cari ascund sfintele óse, sfinte de apururi cât or fi Români pe lume, ale lui Mircea și ale mamei lui Mihaiu Vitézul.

La drépta, cum intri în biserică, se ved amândoué mormintele. Mircea, întemeietorul Țării-Românesci, biruitorul Turcilor și vitézul cel nenspăimintat, iar alături mama celui mai cumplit dușman al legii turcesci și al celui mai îndrăsneț apărător al țării!

Cât de frumos ar fi fost să-și dormă vecinul somn alături acești doi Domni de-un suflet și de-o fire: Mircea și Mihaiu! Ei doi, lucéferii Țării-Românesci și spaima de veci a Turcilor! Unde-am fi putut ridica noi altar mai sfint, pe pământul întregului ném al nostru, decât la Cozia de-asupra mormintului acestor doi viteji? Altar al némului, la care să s'adune întrégă suflarea românescă de-apururi ca să se róge pentru ei și din faptele lor să 'nvețe iubirea de ném și de țără! Frumos ar fi fost! Dar vrut-a Dumneđu, ca Mihaiu să móră ucis pe pământ străin, iar capul să-ı zacă într'o parte, iar trupul într'alta. Dar totuș e

înălțător gândul, că dacă nu Mihaiu, cel puțin mama lui zace alături de Mircea, și așa a voit ursita némului nostru că privind aceste morminte să ne-amintim de-odată de cei mai glorioși Domni ai Românilor.

Biata Tudora mama lui Mihaiu! Când a văzut pe fiul său pornind răsbóie în țără străină, par'că a simțit că n'o să l mai vadă și a intrat în mănăstire. Și i-a venit vestea acolo, că fiul ei a perdut și rășboiul și vieța și că zace nengropat în țără străină, și-a murit biata de supărare. Fericită ne ești tu, Tudora, căci al tău a fost cel ce fu mândria și scutul de apărare al nostru al tuturor, și căci dormi alături de cel ce-a fost la vitejie și la minte de-opotrivă cu fiul tău!

De câte ori óșele tale, Mirceo, tu Domn iubitor de răsbóie, nu vor fi tresărit în mormint, auzind vuet de oști pe lângă Cozia ta! Căci de cincî sute de ani, de când ești tu mort, câte oști au trecut pe lângă tine, cât sânge omnesc a stropit zidurile cetății tale! Și sub zidurile ei, și 'ntre ziduri, și până 'n sfîntul altar al bisericii, s'au văduț încăerări de om cu om, și capete bolborosind în sânge cald

Mihaiu-Vitezul.

s'aũ rostogolit pe lespedeã sub care-ți zac ósele ! Trecut aũ și Turci, și Nemți, și Unguri, și Ruși, și Greci cu oștile lor pe la Cozia, și multe lupte s'aũ dat împrejurul ei.

Ce de vaete ți-or fi tulburat somnul tãu, când pãtrundeã Turcii în cetatea ta, pe urma bieților Romãni, fugiți de gróza lor. De câte ori n'aũ intrat Turcii în ea și-aũ mãcelãrit fãrã alegere bãtrãni și copii, bãrbați și femei, pãngãrind locașul Domnului și-al tãu!

Cãt de 'ngrijat vei fi fost tu atunci, când în mijlocul frãmãntãrii tale și a grijei despre partea Ungurilor, ai aũdit de-odatã cã un nou nãm de pãgãni s'a arãtat pe lume, Turcii; cã împãrãția cea mare a Grecilor a cããut strivitã sub iataganul acestor necunoscuți pãnã atunci, dușmanii ai crucei, cã împãrãția Sirbilor a cããut și ea, și cã oștile turcesci sunt la Dunãre și acum vor nãvãli ca potopul sã te 'nece și pe tine ! Atunci Ungurii speriați de noul pãgãn, aũ uitat dușmãnia lor și împreunãnd oștile lor cu ale tale și cu ale Sirbilor, ați trecut Dunãrea cu toți frãșesce, ca creștini, sã puneți piedicã puterilor Sultanului. Și v'a bãtut Sultanul, atãta putere avã, și v'a bãtut și a doua órã

când v'au venit și Poloniî și Francezii într'ajutor! Sărmană creștinătate, ce furtună se vedé venind! Și mai ales ție, bietule Mircea, ce ți se pregătià! Tu erai cel mai în calea Sultanului și cât erà el de mânios pe tine, că ai încercat să-l opresci în drum și cum îți urà el numele tĂu de creștin!

Și a venit Sultanul Baiazet, cel numit Fulgerul, cu óste, cĂtă frunză și ierbĂ, ca să-ți stingĂ de pe pĂmînt nĂmul pe care-l stĂpĂneaî și țera Basarabilor tĂi s'o pue sub cĂlcĂiul lui! Ce te gĂndeaî tu, Mircea, atunci? Dar sufletul tĂu erà mare și se 'ncredeà în Dumnezeu. Ai lĂsat pe Sultan s'alerge prin țerĂ, prĂdĂnd, și tu te țineaî pe urmele lui, prin pĂduri și prin vĂi. Și cĂnd ți-a venit la îndemĂnĂ, pe apa Ialomitei, la Rovine, l'ai isbit fĂțiș și cu așĂ putere, cĂ óstea cea mare a lui s'a risipit ca plĂva. Și fugeà Sultanul cu turbanul cĂduț și cu briul descins, și tu pe urmele lui! Și i'ai gonit din urmĂ, ca lupul turma de oi și i'ai ajuns la trecĂtórea lor la Giurgiu și numai Iadul știe cĂtă mulțime de Turci a perit acolo de mĂna ta. Și au vĂduț Turcii, cĂ este și între creștinii cine sĂ-i invețe minte, pentru

că tu ai fost cel d'întâiu Domn creștin care a bătut pe Turci. Iar ósele lor adunate la Giurgiu le-ai adus în Bucuresci, așa de multe de-ai făcut colină peste ele, iar pe colină ai clădit mititica biserică a lui Bucur, care stă și astăzi.

Și nu ți-au putut ierta nici odată Turcii nelegiuirea ta că i-ai bătut cu atâta rușine și că spre batjocură le-ai pus ósele sub cruce, ca să le vadă de câte ori vor trece prin țără. Nu ți-au putut iertă, și când au putut pătrunde și ei până la ósele tale, la Cozia, și le-au desgropat și le-au scormonit, ți-au impușcat icónele din mânăstire, au scos ochii sfinților zugrăviți pe pereți, găurindu-î cu ia-taganele, cum se vede încă și astăzi, și în urmă ți-au aprins mânăstirea, ca să-ți ardă cui-bul cu óse cu tot. Dar n'a voit Dumneșeul părinților noștri...

XII.

Afară de Cozia, mai este încă în Oltenia o mânăstire în care sunt înmormîntate ósele unui mare Domn al țării, Arnota, de pe va-

lea Bistriții. Domnul îngropat într'insa e Mateiū-Vodă Basarabul. Acest nume încă nu l-am pomenit până acum în cartea noastră, dar vrednic este să fie pomenit de-apururi.

Mateiū n'a fost fiū de Domn, ci numai boer din țera Oltului, dar din vița cea strălucită a domnilor Basarabi. Pe vremea aceea, Grecii umpluseră Țera-Românească și așa s'aū purtat că aveau în mână și domnia și boeriile și școlile și mănăstirile, năzuind să stórcă țera și să facă averi mari pe cari să le ducă în țera lor. Nu mai încăpea Românul nicăiri și nu se mai poté înviri de Greci.

Țera gemea așa pe tăcute când s'aū rădicat Olteniī, cari voiaū să fie Români în țera lor și românească să le fie și domnia și biserica. Iar în fruntea lor a stat Mateiū, care a dat jos din scaun pe Domnul de pe atunci care erà dat pe partea Grecilor. Boeriī aū ales apoi Domn pe Mateiū.

Cât a domnit, și a domnit mult, străduința lui Mateiū a fost să facă școle și biserici. A purtat și răsbóie cu Turciī și-a biruit, căci erà vitez din fire.

El a fost cel dintâiū Domn care a tipărit

cărți românesce și a dat cea dintâi lege scrisă, căci până la el judecățile se făceau numai după obiceiurile apucate și dreptatea se împărția după voia Domnului. În biserici se făcea slujbă în limba sîrbescă, și nici Mircea cel Mare, nici Mihaiu, nici Négoe cel bisericos care a făcut mănăstirea de la Argeș, nici Radu cel-Mare care a întemeiat episcopiile noastre, nici alți Domni nu s'aun gândit să scotă din biserică limba Sirbilor, pe care Românul nu o înțelegea. Iar cu asta Mateiu-Vodă și-a făcut nume de laudă între noi pentru vecii vecilor, că ne-a scăpat de închinarea sîrbescă și ne-a întors la limba părinților noștri.

Mateiu parte a clădit din nou, parte a reînnoit patru-șeci de biserici și mănăstiri, așa încât stă alături cu Ștefan Vodă al Moldovei care tot patru-șeci de biserici a făcut.

Iar Arnota a făcut-o Mateiu deeft mulțămire lui Dumneșeu că a scăpat de nisce Turci cari îl căutaun să-i răpue vieța. Pe atunci eră baltă cu stuf pe acolo, și Mateiu s'a ascuns în stuf. Balta a secat-o, apoi a ridicat și a netezit locul, și-a pus altarul mănăstirii tocmai acolo unde a stat el pitit în baltă. Așa spun ómenii.

Dintru 'nceput Mateiū a fost îngropat la Mănăstirea Délului lângă Tirgoviște, dar mai târziu i-aū mutat ósele la Arnota cea făcută de dînsul, căci așa a dorit până a fost în vieță.

Multă credință aveaū strămoșii noștri în Dumneđeū și puternică le erà iubirea legii strămoșesci! Unde te întorci în țera noastră, găsești mănăstiri și biserici. E adevărat, că unii le făceaū numai ca să fie ceva de pomenire pe urmele lor, dar aceștia erău cei puținii. Cei mai mulți le făceaū pentru mântuirea sufletului lor și al celor ce caută mântuirea. Și se întreceaū Domniū cu boerii și cu Mitropoliții să ridice biserici și să le înzestreze cu odóre și cu veștminte și să le dăruiască moșii. Unii aū făcut minuni de frumusețe, cum e Curtea de Argeș a lui Négoe Basarab, care n'are sémén de meșteșugit ce e lucrată, orī ca Trei-Ierarhi, biserică cu trei altare, a lui Vasile Lupu Vodă din Iași, clădită din piatră cu cîopliturī, așa că tótă biserica ți-se pare învelită în horbot de sus până jos.

Și precum erău vremile pe atunci, cu năvăliri de-ale vrăjmașilor pe neașteptate și cu răsboie fără contenire, cei-ce întemeiaū mă-

năstiri căutaă locuri adăpostite și ascunse prin văi mai greu de străbătut, ca să aibă scutire de năvălitori. Si de aceea ele nu erau numai locașuri sfinte, ci tot odată cetăți cu ziduri puternice, ca să ție dușmaniă în loc până ce să pótă cei strimtorați să fugă prin păduri. Mai tóte mănăstirile din munți sunt așezate așa, că să veđi departe de la ele peste văi și să cunoscă cu multă vreme 'nainte primejdia ce sosese.

XIII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Câte odóre vechi, câte lucruri de preț, câte cărți și hârtii doveditoare ale drepturilor nóstre, tóte ni s'aă păstrat numai prin mănăstiri. Orașele erau amenințate de mânia Turcilor și-a altor némuri. De câte ori n'aă ars Bucurescii și Iași, de câte ori Craiova, iar orașele mici se prefăciaă ruină, nu numai pe vremea răsbóielor și a răsvrătirilor, dar și când Turcilor le da prin gând să aprindă țera ca să ne pedpséscă pentru vr-o vină pe care ne-o căutaă cu lumina. Și așa tot ce aveaă scump și de preț, ascundcam prin munți.

În munți și 'n mănăstiri ne am păstrat însă ce aveam noi mai scump, după numele nostru, libertatea. Iar când am fost aproape de prăpastie, din munții Olteniei ne-a venit Mântuitorul care ne-a smuls din gura morții. Din Oltenia, pentru că într'acest colț de țară n'a perit nici odată sentimentul românesc, n'a perit îndrăsnéla de-a rădiea brațul și puterea de-a isbi.

Cine dintre Români n'a auzit de Domnul Tudor? Il cunosc mănăstirile Olteniei, că din ele a pornit Tudor cu poporul după el, ca să strige: «Grecii în țeara grecéscă, iar în România numai Români!» il cunósce țera întregă și némul nostru întreg, căci ne-a întors la zilele vechi când Românul să scia stăpân în țera lui. Il cunosc Grecii, că le-a dat peste mână, și-l cunosc Turcii că i-a silit să-și mai puc poștele 'n cuiu!

Domnul de care v'am vorbit cu vr'o două toî înainte, Mateiú Basarabul, Oltén după ném și după fire, se rădicase în potriua Grecilor cari ne cotropiaú pămîntul. A sărit cu Oltenii și-a scăpat țera. Dar după mórtea lui n'a fost cine să mai ție pe Greci în friú, și

răul s'a făcut tot mai rău. Atâta putere avea și aici și la Țarigrad, încât la urmă au pus mâna și pe scaunul țării. Câți Greci de prin lume, toți veniau să cumpere dela Turci scaunul țării noastre, și cine da mai mult orî se scula mai de dimineță, acela ne era Domn. El aducea cu el totă liota de nĂmurî și-i punea în slujbe, și cu toții se împrăștia de odată prin țeră să storcă țera, să-și scotă banii dați pe domnie și să și facă averi încât să ducă aurul cu carele, și toate le făceau pe repedelă și apucau lumea de gât să le dea parale. Atâta le era lor, căci nu trecea anul și venia alt Domn cu altă liotă după dînsul. Și a ținut acest lucru jalnic pentru noi mai mult de-o sută de ani. Ce le păsă veneticilor, că peria țeral Ca să n'aibă de cine să se témă, ne-au stricat óstea, așa că pe atunci noi Români n'aveam nici Domn, nici óste, nici țeră. Era par'că perise nĂmul românesc!

Așa erau vremile când Tudor a rădicat Olteni. El n'a fost nici Domn, nici măcar viț de Domn, ci țeran din munții Gorjului. Scia puțină carte și adună birurile pentru domnie. Umblase pe ici pe colea prin țeră, cunoscea

și pe țeranii și pe boerii, și i se amărise sufletul de câtă răutate vedea dela Grecii și dela Domn. Resculând Olteni, el și-a întărit mănăstirile ca să le aibă de adăpost la o vreme, și a plecat cu óstea de țeranii spre Bucuresci. Asupriții ómenii, cari il vedeaú ca pe un Mântuitor, l'aú numit «Domn» al lor, și așa i-a și rămas numele, măcar el Domn în scaun n'a fost nici odată.

Domnul grec din Bucuresci a fugit, boerii grecii și asupritorii s'aú ascuns pe unde aú putut, când aú prins de veste că vin Olteni și cer capul Grecilor. Boerii români, strimto-rații și ei de Grecii ca și țeranii, aú dat mâna cu Tudor și-aú însciințat pe Turcii cari credeaú că țera s'a resculat în potrive lor, că Români s'aú săturat până în gât de mănăto-riile Grecilor, că voiaú să-i alunge din țera și să-și pue Domn român în scaun. Grecii încă de mai înainte își făcuseră óste pe pământul nostru și lucraú în taină să scuture jugul turcesc, însă nu de pe gâtul țerii noastre, ci de pe al țerii lor. Și așa óstea lor stă la Colentina, iar a lui Tudor cea românească la Cotroceni lângă Bucuresci.

Tudor cu boeriî români stăpânia țera, da porunci și erà intru tôte ca un Vodă. Dar Greciî îl pândéu să-l omóre, căci ei cređuseră că Tudor va da mâna cu ei în potrive Turcilor, iar Tudor le-a spus verde că jugul Grecilor e mai rău și mai ticălos decât al Turcilor, și de-aceea el vreà dintâi să scuture jugul cel mai greu. Turciî în vremea asta, auđind ce e prin România, au pornit óste peste Dunăre. De géba le-a spus Tudor, că el n'are nimic cu Turciî, numai cu Greciî cari stricaú țera. Turciî n'au vrut să 'nțelegă și credeaú că Tudor e înțeles cu Greciî. Ca să le tae bănuiala, Tudor s'a tras cu óstea lui spre Pitesci. Aci însă l-au prins Greciî, fără de veste, și l-au dus legat în tabăra lor, unde l-au cîopârțit cu cuțitele și l-au aruncat în șanț. Și așa a perit Tudor, cum a perit și Mihaiú-Vitézul, ucis cu mișelie. Dar acum li s'au deschis Turcilor ochiî și-au vedú, ca tocmai Greciî care prin Turci au ajuns la Domnia țerilor, tocmai ei au fost cei haini, iar biețiî Români le au fost cu credință. De aceea și pentru asta, și pentru témă să nu se rěscóle Români iarăș, că vedeaú și Turciî că au

dreptale să se răscóle, Impărăția a dat Românilor voe să-și alcăgă iarăși ca 'n vremile vechi Domni pămîntenî, Români, și să-și ție óste românéscă. Și și-aũ ales Româniî Domn după placul lor și-aũ scăpat de Greci cu totulũ tot, și apoi n'aũ trecut nici cincĩ-decĩ de ani și s'aũ unit Moldova cu Muntenia sub un singur Domn, sub Cuza.

XIV.

Cetitorul a băgat de séniă, că scoborînd cu povestea nóstră de-alungul Oltuluî, ne-am oprit la Cozia și de acolo ne-am pornit cu vorba la Mircea-cel-Mare, la Mateiũ Basarabul și la Tudor. E așa de frumos să stai vorbind despre ómenii cei mari ai némuluî, ómenĩ carĩ aũ făptuit lucruri de uriaș și ne-aũ deschis drumurile spre mărire și libertate! Cei mai mulți s'aũ luptat cu sabia, căci așa erau vremurile și între atăția dușmanĩ răi și lacomi n'ajungeaĩ la nimic cu dreptatea și cu bună învoire. Mulți s'aũ străduit cu așezarea legilor și cu întocmirea dinăuntru a țerii, cu tilcuirea sfintelor cărți ale scripturei, cu înălțarea de

bisericii și de școli, cu rădicarea buneii stării a țării --- care după cum i-a fost firea și vremea întru care a stat.

Dar pentru toți, mai pe sus de toate, era legea creștină. Noi, dintre câte nămurii le avem împrejur, noi am fost cei dintâii încreștinați și simburile creștinismului era printre noi încă de la începutul-începutului, de când ne-a adus Traian pe locurile acestea. Ungurii și Rușii și Sirbii și Bulgarii și Leșii, ei toți sînt copii pe lângă noi, când ne vei căuta vârsta și anii de când suntem de legea lui Christos.

Iată, scoborînd cu gândurile acestea de la Cozia și trecînd pe lângă atâtea mănăstiri de pe lângă Olt, pe lângă Ostrovul cel întemeiat de soția lui Négoe-Basarab, de Dómna Despina care și-a vindut inelele din degete și cerceii din urechi, ca să aibă bărbatu-scú cu ce isprăvi mănăstirea cea minunată de la Argeș, trecînd pe lângă Cetățuia cea de pe virful unui dél și pe lângă Fedeleșoiul de dincolo de Olt, ajungem la Rîmnicul-Vilcii. Gîndurile ce le-aveam, venind de la Cozia, mi se sporesc mai cu putere acum în suflet.

Mândrule Rîmnic al Vilcii, orașul episco-

pesc al Țării-Românescî, cuîbul dintru care s'aũ
împrăștiat puii peste tótă țera ! La Rîmnic
am avut noi cel dintâiu Mitropolit al Țării-Ro-
mânescî întregi, iar în Oltenia, la Severin, pe
cel dintâiu Episcop al Românilor de care se
face pomenire în cărți.

Vechiule Rîmnic al Vilcii! Tu erai oraș mare
pe vremea lui Traian și ai celor dintâiu stră-
moși ai noștri, tu apărași trecătórea Oltului
și luai vamă de la cei ce treceau cu mărfuri
munții. Nu sînt nici două orașe așa de vechi
ca tine pe întreg pămîntul locuit de Români,
și dacă și sînt, n'aũ avut Țilele mării tale!

Pentru îndepărtarea vécurilor și pentru lipsa
de carte scrisă de pe acele vremuri, noi nu
scim astăzi pe unde aũ avut Români Episcopi
înainte de descălicarea Munteniei și a Mol-
dovei. Atata scim că la Făgăraș, pe vremea
lui Negru-Vodă, era un Episcop, care a rămas
acolo și n'a scoborît la Argeș. Iar pe vremea
scoboririi lui Negru-Vodă, Oltenii din Țera
Basarabilor aveaũ un Mitropolit al lor în ce-
tatea Severinului. Și după cum se vede, Ol-
tenii nu aveaũ de ieri de alaltă-ieri Mitropolit,

ci de vremi uitate, și tot el stăpâniă și pe Episcopul din Țera Făgărașului.

Iar după ce a venit Negru-Vodă de a întemeiat stăpânire dincóce de Olt, și după ce Basarabiî aũ venit și și-aũ împreunat țera cu a lui Negru-Vodă și-aũ făcut o stăpânire mare, scaunul Mitropoliei din cetatea Severinului s'a mutat la Rîmnicul-Vilcei. Iar mutarea s'a făcut și pentru apropierea de scaunul țerii, care a fost dintâi la Câmpu-Lung vr'o câți-va ani, apoi la Argeș iarăși scurtă vreme, și 'n urmă la Tirgoviște, și și pentru neliniștea ce-o aveau Mitropoliții la Severin, căci îi strîmtoară Ungurii care cuceriseră acest oraș.

De aceea Mitropolitul din Rîmnic se numea al Severinului, sau al «noului Severin» cum se numesc episcopiî din Rîmnic până astă-đi.

Și așa, Rîmnicul a fost scaunul Mitropoliei țerii mai bine de o sută de ani, a văđut pe Mircea cel-Mare, care a și făcut o biserică în Rîmnic «Maica Domnului, a văđut și pe Mihaiũ Vitézul care a făcut și el o biserică S-ta Paraschiva. Și iată pe cei doi viteji Domni ai Munteniei, pe Mircea și Mihaiũ, făcând biserici într'acelaș loc. Scaunul a trecut apoi la

Mateiŭ Basarabul.

Argeș, în urmă la Tîrgoviște, și apoi la București. La Argeș a rămas atunci scaun de episcop, la Rîmnic însă nu.

Dar apoi un Vodă Radu, numit cel mare pentru căte a făcut întru cele bisericesci, vedînd că o țeră așa de mare e numai cu un Mitropolit și cu un episcop, a împărțit ast-fel țera — acu sunt patru sute de ani — și pe lângă episcopia de Argeș a mai făcut două: una la Rîmnic unde a mai fost, și la alta Buzău. Și așa a rămas până pe vremea lui Cuza, care a făcut a patra episcopie în Muntenia, la Galați.

Neam de la neam învață, precum pasărea de la pasăre învață să cânte, și multe am învățat și noi de la alte nămurî, dar și acestea aū avut ce să învețe de la noi. Strămoșii noștrii parte s'aū încreștinat dintru cele dintăiū vremi ale lor, parte aū adus cu ei creștinismul din Roma și mulți pôte or fi vedut pe apostolul Pavel în vietă, or fi vedut pe Petru murind pe cruce. Și pe cînd vecinii noștrii de astă-đi cu toții aū venit păgăni de pe unde aū venit și păgăni aū trăit de-avalma pe lângă noi, fie 'n răsboiū fie pe pace, sute de ani, pe atunci noi eram vechi în obiceiurile legii

creștinescî și aveam întocmiri ale bisericii, aveam episcopi și mănăstiri. Și putem să fim mândri de asta, mândri cât om trăi, că vecinii noștri, mai tineri în legea lui Christos, au învățat de la noi și obiceiuri și legi și întocmirile bisericești, și când se laudă cu creștinismul lor, le putem spune vorba din bătrâni: pe unde culegeți voi surcele, noi am tăiat lemne!

XV.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar i-am învățat noi pe cei din jurul nostru și alte lucruri! I-am învățat minte, că nu mulțimea câștigă orîși-când răsbóiele, ci le câștigă și cei slabi când se bat pentru libertatea lor, și câștigă și cei puținii când apără legea și țera.

I-a învățat minte pe Turcii Basarabul Mircea la Rovine, când cu o mână de oșteni a înspăimîntat pe cel mai vitez dintre căpi Impărați au avut Turcii. I-a învățat minte Ștefan-cel-Mare din Moldova, când i-a potopit la Racova și înfundându-i pe toți într'o mocirlă, a ucis atâția Turci, de se pustiise óstea Sultanului, și-a prins atâtea stéguri încât a avut

ce trimete la toți craii și Impărații creștinătății ca dar. Și la Valea Albă, cu toate că l'au împins Turcii, atâta mulțime de Turci a tăiat, încât adunând oșele lor, a rădicat un munte din ele, pe mijlocul șesului.

I-a învățat minte Mihai-Vitezul la Călugăreni, că, măcar un Român avea să se lupte cu zece Turci, a intrat între ei cu toporul în mână el însuși și-a îngrămădit pe Turci în balta Nájlovului și i-a pustiit. Și cu atâta iuțime i-a isbit, încât în învălmășag nici mărmarele oștii lor, Sinan, care cârmuia două sute de mii de ómenii, n'a avut vreme să scape și-a căzut în baltă, de și-a rupt dinții, și l'au scos de barbă din noroiu.

I-a învățat minte Vlad Țepeș, căruia cerându-i Turcii birul și 500 de copii, ca să-i turcéscă, le-a răspuns că birul îl are gata, dar copii n'are de dat. Și când au venit Turcii cu óste, Vlad a fost așa de îndrăsneț că s'a îmbrăcat turcesce cu vr'o câți-va de-ai săi și-a intrat nóptea în tabăra Turcilor și a năzuit până la cortul Sultanului, să-l ucidă. Dar a greșit cortul și-a ucis pe-un vizir, și-apoi în gróznicul învălmășag ce s'a iscat, a lovit pe

Turci cu óstea ce și-o ținea ascunsă, încât Turcii atunci nóptea aũ alergat spre Dunăre, iar Tepeș îi goniã din urmă, și pe mulți i-a tăiat, pe mulți i-a împins în Dunăre și i-a strivit pe toți câți n'aũ sărit de spaimă în riu mai înainte de-a-ĩ ajunge el.

I-a învățat minte Ion Voda din Moldova numit cel Cumplit, care n'a vrut să mărăscã birul după cum cereã Turcii și chemând boerĩ și popor la Curte, le a ȃis așa: «Mic 'mĩ-e ușor să plătesc birul ce-l cer Turcii, dar vė e greũ vouė, cã nu eũ il daũ, ci voi!» Ce frumoșe vorbe din gura unui Domn care își iubiã poporul! Și s'a împotrivit Ion-Vodã Turcilor cu óste și așa de voinicesce le-a ținut pieptul, în cât Turcii de necaz după ce l'aũ prins prin vindairea unui boer ticãlos, l'aũ legat de coȃile a douė cãmile și l'aũ rupt în douė.

Dar i-a învățat minte pentru veciĩ-vecilor, Carol-Vodã, în ȃilele nóstre, la Grivița și la Plevna.

Așã pe Turci.

Dar și pe acei creștini, cari ne-aũ fost dușmani, i-am învățat noi minte câte odatã, cum să

se pórte cu alți creștini și cum să-și astîmpere prea marea fudulie față cu cei mai mici. V'am povestit într'alt loc cum a venit odată craiul Robert al Ungurilor «cu tótă puterea lui» cum ȳice cronica de-atunci, să ne ia Oltenia și să scótă de barbă pe Alexandru Vodă din vizuina lui, și cum Alexandru a apucat pe Unguri la Pasma în Gorj și i-a bătut așa de rău, încât aũ murit ca muscele Ungurii și însuși fălosul rege abiã a scăpat cu fuga îmbrăcat în haine de slugă.

Pe Unguri i-a mai învățat minte Ștefan cel-Mare, cum sciã el să facă. Pe atunci stăpâniã peste Unguri craiul Mateiũ, Român de némul lui, cãci dupã părinți erã Corbea din Oltenia, și-și schimbãse numele pe latinic de-și ȳiceã Corvinul.

Acesta a fost cel mai vitéz și mai vestit dintre câți crai aũ avut Ungurii și măcar cã el și-a uitat vița lui cea românescã și și-a lãcut nume urit printre noi, ne este totuși de laudã, în ciuda Ungurilor, cã a lor cel mai vestit craiũ a fost Român de vițã și Oltean dupã părinți. Și-a venit vremea să se măsore odatã acești doui vulturi, Mateiũ al

Ungurilor și Ștefan al Moldovei, mai ales că Matei o luase de sus și ținea că Ștefan îi este numai un fel de slujitor, pus de el de Matei, peste țera Moldovei. Iar în Ștefan crăpă inima de ciudă de atâta fudulie a Ungurului și-l dojeniă. Iar când Matei, încrețut, a venit cu oște mare să răpue pe Ștefan, l-a lăsat Moldovenul să-i intre în țără mai adinc și într'o noapte l-a isbit în orașul Baia, i-a aprins orașul în cap și i-à sfărâmat oștea cea mare, și însuși Ștefan a tras cu săgeța în Matei, pe când fugea Ungurul desculț cum a sărit din pat. Și s'a ales cu bătaia și cu rușinea Matei și cu săgeța lui Ștefan în spate căci patru ani a purtat-o în carne, în cât nu putea să șadă, și nimeni nu i-a putut-o scóte până n'a ieșit de sine-și.

Tot așa a scurtat Ștefan și trufia Leșilor, căci și aceștia țineau tot ca Matei, că Moldova e țera lor și Ștefan slujitor al Leșilor. Iar odată când Ștefan eră strimtorat de Turci și a mers la regele Polon, să-l róge de ajutor, acesta și-a bătut joc de Ștefan, din fudulia lui cea multă. Căci, fiind în tabără, pe când Ștefan, singur cu regele în cort, îl ruga și-i

spuneà, la atâta l'a adus regele cu nevoirea, cã Ştefan nescind ce mai face a îngenunchiat în faţa lui, rugându-l. Atunci toate aţele cortului s'au deslegat, pânza cortului a căzut — cãci asta erà potrivitã aşã de sudulul rege — şi întrêga tabëra a vëduţ pe Ştefan în genunchi. A tãcut atunci Ştefan, dar i se umpluse inima de mânie, de atâta faptã de mişel şi de aşã lucru copilãresc al Léhului. Şi n'a mai aşteptat ajutor şi a plecat. Iar când dupã aceea craiul Albert a venit cu tótã puterea óstei sale asupra lui Ştefan, ca sã arete lumii cã într'adevër Léhul e stãpân al Moldovei, Ştefan i-a spus sã nu s'apropie, cãci are sã-l facã de rîsul lumii şi sã-i deã o bãtae ca sã n'o uite Leşii cât or trãi. Albert s'a apropiat, iar Ştefan l'a bătut cu negrãitã cumplire în codrii Cosminului şi a prins óste multã, prinţi şi generali şi vestiţi boeri leşesci şi rude de-ale craiului. Şi ca sã-şi rësbune sufletul, i-a desbrãcat pe toţi aceştia şi i-a pus în locul boilor, la pluguri, bătându-i cu biciul şi a arat un şes întreg cu ei, apoi a semënat ghindã, dintru care a eşit pãdurea cea vestitã numitã Dumbrava-Roşie, cãci a fost udatã cu sângele celor

maî de frunte Leși. Și într'adevăr, de risul lumii a rămas fudulia Craiului, iar minte o țin și astăzi Polonii acéstă rușine și bătaie, căci de atunci e o vorbă printre Leși, că Moldova e cimitirul Polonilor.

XVI.

Fericită ești tu, Oltenie, țără a Basarabilor, între toate țările locuite de Români! In pământul tău a căzut din stejarul Romei cea mai sănătoasă ghindă și din acesta a ieșit stejarul Basarabilor care și-a întins ramurile cu încetul peste întreaga Țără Românescă. Dintre câți Ducî și Voevođi Români s'a uvrucolit de-alungul vremilor și în mijlocul popórelor năvălitoare, să întemeieze o domnie statornică și să caute cuib adăpostit din care să se împărăștie vulturii, nici unul n'a avut norocul vostru, Basarabilor! V'a urđit Dumneđu așa, v'a dat locul cel mai apărat și puterea de-a răsbi, ca să fiți păstoriî turmei românescî, iar numele vostru și țera voastră osia pe lângă care s'a învîrtit — și să dea Dumneđu să se învîrtescă de-apururi, — întreg némul românesc.

În puternica cetate a Severinului, cea făcută de la 'ntăia descălecătore a némului, pe apa Dunării și 'n munții Oltului, acolo v'a fost vatra. Nu cunóscem mai în adâncul vremii nici faptele vóstre, nici numelé vostru, căci n'avem scrisóre de pe atunci. Dar vedem urmele puterii vóstre și ale sufletului vostru românesc, care neștirbit l'ați avut din véc. Ați stăpânit cu numele de Bani, țera dintre munți, Dunăre și Olt, și vî-o numeați Banat al Severinului. Iar după ce Ungurii v'aú strimtorat venind din sus pe Dunăre, ați lăsat Severinul și v'ați mutat scaunul la Strehaia.

Adî nu se cunóște nimic din vechea vóstră capitală de la Strehaia, de cât cetățuia, care acum e biserică, dar după tóte ale ei se vede că a fost loc de apărare, căci și astăzi te miri de zidurile tari ce-o împrejmuesc, în care sunt făcute anumite ferestruí pentru arcul și flinta dinăuntru. Trei Domni de mai târziu, toți trei Basarabi și cei mai aprinși spre răsboaie, aú învit cetatea vóstră, Mircea Cel Mare și Mihaí Vitézul aú voit s'o aibă tot cetate cum a fost, iar Mateiú Basarabul a făcut-o biserică.

De pe vremea domniei de la Strehaia ne-aũ mai rãmas alte douã cetãți ale vãstre, Gura Motrului, de unde veđi departe pe cele trei vãi mai de cãpetenie ale Olteniei, pe a Jiului, pe a Motrului și pe a Jiortului. Pe urmele cetãții a fãcut mai târđiũ Mateiũ Basarabul bisericã. Iar altã cetate vi-a fost Topolnița, cea înconjuratã de trei pãrți de vãi adãnci, la un loc înfundat, cale de vre-o trei cãsuri de la Severin.

Iar cãnd și la Strehaia vi s'a pãrut locul prã la margine, cãci Romãniĩ voștriĩ se întinserã și peste Olt, v'ați mutat scaunul Domniei la Craiova, pe apa Jiului.

Baniĩ Craiovei, sau ai țãrii Severinului, au împreunat țera lor cu a lui Negru-Vodã și-au pus temelia domniei muntenesci. Și au domnit neintrerupt familia Basarabilor în scaunul țãrii patru sute șese-șeci și patru de ani, cãnd urmãnd fiul pe tatã, cãnd sãrind Domnia la vr'un nepot ori la alt-cine-vã tot din nãmul lor, pãnã la Constantin Brãncovenuĩ cu care s'aũ stins Basarabiĩ, cãci și el și bãețiĩ lui, patru cãți aveã, au fost uciși de Turci și jupuiți de viĩ. Iar cu Basarabiĩ de-odatã s'a stins și

mărirea țării, s'aũ stins obiceiurile strămoșesci și domnia pământenă iar scaunul a încăput pe mâna Grecilor trimeși de Turci să «gospodărescă» țera.

Stema veche a țării Severinului erà un leu; a lui Negru-Vodă erà un șoim ori un vultur. Și pentru vechimea lor strămoșescă s'aũ păstrat aceste semue în stema României noastre de astăzi, adăogându-se și vechiul semn al Moldovei care erà un cap de boi cu luna și cu stelele între córne.

Banii Craiovei aũ rămas stăpâni în țera lor și după ce s'aũ unit cu domnia întemeiată de Negru-Vodă. Cât aũ domnit Basarabiĩ în Muntenia, banul Craiovei erà singur judecător dincolo de Olt, căpitan al oștii câtă o aveà, și-și cârmuià țera de sine-și, dar erà ascultător Voevodului. El erà cel dintâi dregător al Țării-Românesci, cel mai mare boer în divan și mâna dréptă a lui Vodă. Dar după ce s'aũ stins Basarabiĩ și Domnia țerii a ajuns pe mâna Grecilor, banatul Craiovei a fost alipit cu totul-tot de Muntenia și s'a șters numele de Banat. Iar Banilor li s'aũ luat drepturile ce le aveã din strămoși și așã ei scăpătând din

Domn în Domn, în urmă li s'a stins și dre-gătoria și numele.

Mihaiū-Vitézul, înainte de-a fi Domn al țerii, a fost ban în Craiova. De el ȃice cȃntecul «Auzit-ați de-un Oltén, de-un Oltén de-un Craiovean ce nu-ı pasă de Sultan?» Dacă nu ne-ar fi dat Oltenia nimic alta pe lume, decât pe singur Mihaiū-Vitézul, ea tot ne-ar rămâneă cuib sfint dintru care ne-a eșit vitézul cel cu șepte suflete, acel Mihaı ce sare pe șepte caı de strigă Sultanul vaı!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XVII.

De la Rımnicul-Vılceı, Oltul își mai astimpără cursul, căci s'apropie de șesuri. In cotitul său drum trece pe lângă câte-vă schituri, lasă la drepta vestitul sat al Riurenilor, care odată, pe vremea moșilor noștri, vedeă adunându-se pe colnicile luı pe la sėrbătórea Sfınta Maria-mică, țeranı de pe apele Jiurilor, până de pe sub munții Hațeguluı, și de pe la Severin și de pe lângă Dunăre, și de dincolo de Olt, de pe apele Argeșuluı și ale Dimboviței. Ce amestec de lume și de porturi! Călugării de pe la tóte

mănăstirile și de dincolo și de dincóce de Olt, s'adunaū să-și cumpere pentru anul întreg céră pentru lumînări, unt-de-lemnul și tóte de câte aveaū trebuință. Țăranii veniaū să-și cumpere unelte de lucru, boerii și locuitorii de prin orașe cele trebuincioșe lor. Veniaū negustori de departe, de peste granițele țerii, din Ungaria cu boi și cu cai, din Ardeal cu fierărie, de la Brașov cu lipscănie, Turci până de pe la Țarigrad soseaū cu mărfuri de băcănie, iar de peste Prut din Rusia soseaū cu cojóce și cu blănării. Din Austria și Germania veniaū negustorii cu pânzărie și mărfuri de modă mai ales pentru cocóne.

Acum Oltul trece printre bogatele podgorii de prin prejurul Drăgășanilor și udă pólele délurilor, cari încă din adâncimea vremilor eraū vestite în tot cuprinsul țerii și departe peste granițele ei pentru bunătatea vinului.

Și iarăș mănăstiri de-a drépta și de-a stânga lui. Iar pe apă chiot și mișcare de plute câte vin aduse de apele Oltului și ale Lotrului, din munți.

Și-așà printre mănăstiri și vii Oltul alunecă la vale și ajunge pe șes. Trece pe lângă Sla-

tina, vechiul oraş aşezat acolo de Mircea-cel-Mare, şi se isbesce cu mânie nebună de stâlpii celui dintâiu pod pe care-l întâlneşte în drum de când a intrat în Ţera-Românescă. Riū obicīnuit să vadă numai oşti trecēnd pe malurile lui, deprins s'audă tot sgomot de arme şi să vie de-apururi mīnios, «mare şi tulburat şi cu sânge-amestecat» cum űice cāntecul, Oltul n'a putut suferi pod peste el nicī-odată. De când se pomenesce din vorba bătrānilor şi din scrisul cărűii, nicī noi Romāniī nicī neamurile strēine cāte au vīnturat űera nōstră, n'am avut pod statornic peste Olt, pānă 'n űilele nōstre. Strāmoşiī nōstriī, Romanii, au avut pod peste Olt de din jos de Rāmnicul-Vālcei, pentru trecerea oştilor, dar numai din scrisore scim că l'au avut, căci urme nu se mai vēd.

Acum vr'o cincī-űeci de ani, noi am făcut cel dintāiu pod stātator peste Olt, la Slatina. Dar l-a rupt apa, dupā scurtā vreme. Apoi pe vremea lui Cuza-Vodă am tăcut al doilea pod, cu mult mai trainic, de fer, dar şi pe acesta l-a rupt Oltul. Cel de-al treilea însă

făcut mai de curând, prin puterea lui și minunatele-i așezări, a biruit mânia Oltului.

Multă apărare ne-a făcut Oltul cel neiubitor de poduri! Némurile păgâne au luat de-alungul și de-alatul Moldova și Muntenia venind de spre Răsărit, dar la Olt s'au oprit, căci prea le-a fost cu greutate să-l trecă. Și așa a rămas scutit cuibul Basarabilor. Uneori au măcăutat ele vadurii ca să-l trecă, și până în ziua de astăzi ne mărturisesce numele Vadul Cumanilor pe unde au trecut acești păgâni numiți Cumanii și veniți de prin părțile Moldovei unde-și aveau stăpânirea pe locurile șese.

Acum Oltul trece pe lângă satul Brancovenii unde s'a născut Matei-Vodă Basarabul, și murmură pe sub ruinele ce-au mai rămas din falnicul palat al Brancovenilor cari au dat țării pe cel din urmă Domn pămîntean, înainte de apucarea scaunului de către Greci, pe Constantin-Vodă cel jupuit de viu în Țarigrad. Pivnițele acestui palat erau așa de largi în câte puteai învîrți prin ele cu carul cu patru boi, dar azi n'au rămas din toate decât zidurile umede ale cetății, înălțându-se posomorite pe un virf de deal. Oltul își domolesce alergă-

BCU Cluj Central Library Cluj

«Domnul» Tudor.

tura pe aici și par'că rămâne pe gânduri, privind la ruine. Câte n'a vădut el, de când taie Carpații, câte cetăți ridicate nu le-a vădut ruinându-se până 'n pământ! El a vădut popóre născându-se, și murind apoi, pe malurile lui, de mult pe când nimeni nu se gândia să scrie cele ce se petrec în lume, a vădut potop de némuri pe aici, din apa lui aũ bcut Dacii cel răsboinic și se bucură și el vedându-le puterea lor. Și a vădut venind grozavele oști ale Romei, și atunci s'a înfiorat și el de spaimă, audind sgomotul cetăților ce se prăbușiau, gemetele unui neam ce peria și încăerarea cea fără sfirșit ce cră. Cât sânge nu i-a înroșit apa lui, și câtă povară de morți a trebuit el să ducă peste munți în Dunăre și în mare!

Iată-l însă acum tresărind de-o dată. A vădut satul Fărcaș și și-a adus aminte de Mihaiu-Vitezul, de omul cel ce avuse o fire așa de potrivită cu a Oltului! De aci din Fărcaș se născuse popa Stoica, vestitul popă de care cântă poporul că «lasă tóca netocată, plécă în răsboiũ să se bată». Multă Turcime a trimes în Iad popa Stoica, și i-a rămas numele de poveste, căci a ajuns unul dintre cei mai

vitejii căpitanii ai lui Mihaiu, și câte bătăi a purtat nici pe una n'a pierdut-o.

XVIII.

Iar unde se varsă Oitul în Dunăre, de-a dreapta e Islazul, de-a stânga Turnu-Măgurele. Alte două locuri, ale căror nume vor fi pomenite prin cărțile noastre de-apururi.

După cum din Oltenia s'a rădicat steagul mântuirii noastre de domnia Grecilor, când Tudor-Vodă a plecat cu pandurii lui să cêră Domni Români și pămîntenii, tot așa stégul mântuirii noastre din ghiarele Rușilor tot din Oltenia fu rădicat. Ce vremuri aũ mai trecut peste noi! După ce ne-am scăpat de némurile cele trecătoare și ne-am întemeiat și noi țeri, n'am mai avut răgaz de vecinii cei statornici. Atunci îndată, după descălicare, ne-aũ copleșit Ungurii cu trufașa pornire, să le fim supuși, căci din țera lor am ieșit. Și pe lângă ei și Leșii! Iar după ce i-am bătut și i-am alungat din țeră, ca să scie că nu e a lor, ne-aũ cutropit Turcii. Nu vina noastră, ci oboséla ne a plecat capul; nu mai avém suflet în gură

și putere în brațe să ne batem fără contenire și cu Turci, și cu Unguri, și cu Secuși, și cu Leși, și cu Tătari, și cu Cazaci, tot neamuri tari, cari căutaui să ne mai învrăjbescă și pe noi de noi, pe Munteni cu Moldoveni. E de mirare cum un popor ca noi, așezat între atâția vecini neastimpărați și răi, gata să ne facă războiul de toate părțile, nu numai că n'a perit, dar s'a întărit par'că tot așa ca fierul de bătăile ciocanului. De Cazaci nu se mai aude nimic, de Tătari nici atâta, par'că i-a înghițit pământul, Leșii și-au pierdut țera și domnia și-au ajuns pe mâini străine. Turcii nu mai au nici o putere și-au căzut ca să nu să mai rădice. Iată-î dușmanii noștri de vecuri, cei tari odată, așternuți pământului, iar noi bătăuții de sorțe rădicați de-asupra lor!

Și așa, căduți sub puterea Turcilor, am ajuns dăilele când ei ne trimeteau după placul lor Domni greci, și ne-am pomenit de-odată că țera noastră e a Grecilor, ale lor moșiile, ale lor dregătoriile, ale lor toate. Dar s'a rădicat Tudor, Olténul, și ne-a scăpat de Greci și iarăș am avut Domni pămîntenî.

Dar din mâna Grecilor, am ajuns pe-a Ru-

șilor, cari aũ avut și-o să aibă cât vor trăi pofta nesățioasă de a înghiți și de a perde némul românesc. Și ne-aũ făcut Rușii legi asupritóre și ne-aũ închis școlile românesci — căci ziceaũ ei că «mojiculuĩ nu-ĩ trebuie carte» — și s'aũ trudit să ne facă România țeră muscălescă. Și iarășĩ s'aũ rădicat Romániĩ, la 1848 ca să-șĩ scuture jugul muscălesc.

Acolo la Islaz, pe marginea Dunării, s'a ridicat stégul revoluțiunii. Acolo s'aũ adunat Romániĩ ca să jure pe cruce și pe Evanghelie, că nu vor stăpânire în țara lor așa cum o vreaũ Rușii. O mână de óste, care s'a tot sporit cu țeraniĩ de prin satele pe unde treceã, a plecat de la Islaz spre Bucuresci. În urmă revoluțiunea a izbucnit în tótã țera. Bi-nele ce ne-a sosit dintru acestea, a fost că ne-am scăpat și de Ruși, dar mai ales ca după vre o câte-vã anĩ am avut puterca să ne unim țerile și din Moldova și Muntenia să facem un singur scaun, o singurã stăpânire, și ca Domn am ales noi, după voirea și unirea nóstrã, pe Cuza-Vodã. În vremile măriiĩ nóstre pe Domn il alegem țera, dar noi uitaserãm acest lucru de mult,

căci Turcii nu ne-aũ dat voe atâta amar de ani să ne alegem noi stăpânul.

După ce ne-am scăpat de Ruși, cum ne-am scăpat și de ceilalți dușmani pe rind am rămas numai cu Turcii. Dar le-aũ venit și lor rindul în scurtă vreme, căci n'aũ trecut nici două-șeci de ani de la Unire, când Oltenia noastră pe lângă Dunăre se umplu de oști și tunurile noastre fulgerând duceau flacăra și perire dincolo de riu în cetățile turcesci! La Calafat a căzut cea dintiiu ghiulea turcescă, trimisă din Vidin, ca să ne vestescă războiul. Cel din urmă războiul dintre atâtea sute câte le-am purtat cu Turcii ca să eșim de sub stăpânirea lor! Iar oștile noastre, îngrămădite în Oltenia, și-aũ făcut pod plutitor și cu Carol Vodă în frunte aũ trecut Dunărea la Turci acasă, ca să-I batem în culcușul lor. Podul ne-a fost la Turnu-Măgurele în fața Nicopolului turcesc. Pe acolo ni l'a ursit Dumnezeu, de vécuri, pentru că Mircea cel Mare pe la Nicopol a trecut Dunărea pe ghéță și a bătut pe Turci pe câmpiile Bulgare; iar Mihaiu Vitézul tot pe ghiață și tot pe la Nicopol a alergat ca o vijelie, cutrecrând țera sultanului

și ducând spaimă și foc până sub porțile cetății împărătesci a Odriului. Pe la Nicopolî aș trecut și vitejii lui Carol-Vodă, dar cu altfel de sabie și cu alte gânduri. Iar la Plevna am pus capăt stăpânirii turcesci asupra noastră, am rupt lanțul care ne ținea legați de șese sute de ani. Câți domni viteji ai noștri nu și-au pus capul, ca să ne scotă din robie și cât sânge românesc n'a curs pentru libertatea ce ni-am smuls-o noi din redutele Plevnei!

Turnu-Măgurele a fost cetate, mai până pe vremea părinților noștri. Ea sta încă de pe timpul strămoșilor noștri, de pe vremea Romanilor, și apăra gura Oltului și Oltenia întregă despre Dunăre. Nesfârșite lupte am purtat noi cu Turcii pentru cetatea Turnului. Iarăș o potrivire a sorții, că noi dela Turnu am pornit cel din urmă război cu Sultani, precum cel dintâi război ce l'am purtat a fost pentru el. Când s'a apropiat de noi Turcii, pe vremea venirii lor, aș năzuit spre Turnu iar Mircea cel Mare cu toată vitejia lui n'a putut să-l mântue. Și a rămas al lor, până pe vremea lui Vlad-Vodă Țepeș, vitezul cel fără de spaimă. Acest Domn a

bătut cumplit pe Turci și le-a luat Turnu. Dar după mórtea lui Țepeș, Turcii iarăși ne-au cucerit Turnu. Mihaï-Vitézul însă, din nou l'a smuls din mâna lor, dar Turcii după mórtea lui Mihaï iarăși ni l-au luat. In timpurile din urmă a încăput iarăși în mâna noastră, și de-acum n'o să mai pue Turcii mâna pe el cât o fi Prutul și pămîntul!

STEAUA

(ESTRAS DIN STATUTZ).

Societatea *Steaua* are de scop a lucra pentru întinderea învățaturii în popor, prin tipărirea și răspîndirea de scrieri și publicații morale, patriotice și de folos practic, și pentru împiedecarea, prin toate mijlocele legiuite, a răspîndirii de scrieri și publicații imorale, sau cu tendințe contrarii statului și ideii naționale române.

Cotisația este de cel puțin *doi lei* pe an, iar pentru învățători, preoți rurali și săteni, de cel puțin *un leu* pe an. Fie-care membru este îndatorat ca, în cel d'întâiu an după primirea sa, să facă a se primi în Societate cel puțin alți doi membri noi.

Cererile de înscriere, însoțite de cotisația pe un an, se pot adresa d-lui *Petru Gârboviceanu*, strada Sf. Ecaterina, București.

Administrația Bibliotecii Societății

„STEAUA“

la Institutul de Arte Grafice „CAROL GÖBL“ Sr I. St. Basidescu
București, Strada Dóminei, 19.